

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÖK DEĞERLER AÇISINDAN 9. SINIF TÜRK DİLİ VE
EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN ANALİZİ**

Nurselya TUTUMAN

**Mayıs-2025
BATMAN**

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS

**KÖK DEĞERLER AÇISINDAN 9. SINIF TÜRK DİLİ VE
EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN ANALİZİ**

Nurselya TUTUMAN

**Danışman
Prof. Dr. Umut BALCI**

Diğer Jüri Yeleri

Prof. Dr. Dursun ZENGİN

Doç. Dr. M. Veysi BABAYİĞİT

**Mayıs-2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Nurselya TUTUMAN tarafından hazırlanan “9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Şiirlerin Kök Değerler Açısından Analizi” adlı tez çalışması 22/05/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Umut BALCI

.....

Danışman

Prof. Dr. Umut BALCI

.....

Üye

Prof. Dr. Dursun ZENGİN

.....

Üye

Doç. Dr. M. Veysi BABAYİĞİT

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Nurselya TUTUMAN
22.05.2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÖK DEĞERLER AÇISINDAN 9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN ANALİZİ

Nurselya TUTUMAN

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Karşılaştırmalı Edebiyat Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Umut BALCI

2025, 71 Sayfa

Sağlıklı bir toplum düzeni kurmak, ahlaklı ve erdemli bireyler yetiştirmekle başlar. Bu duruma bağlı olarak Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tespit edilen ‘değerler eğitimi’ esas alınmıştır. Bu çalışmanın amacı 9.sınıf (lise 1) Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan şiirleri kök değerler bakımından incelemektir. Araştırmanın veri setini 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı oluşturmaktadır. Çalışmanın veri analizi, doküman incelemesi (belge tarama) yöntemiyle yürütülmüştür. Tarama yöntemiyle elde edilen 60 şairin toplam 95 şiiri aktardıkları kök değerler bakımından teker teker analiz edilmiştir. Adalet, yardımseverlik, vatanseverlik, öz denetim, sevgi, saygı, sabır, sorumluluk, dürüstlük ve dostluk araştırmanın değer kategorilerini oluşturan kök değerlerdir. Şiirlerde sevgi (f=48), vatanseverlik (f=20) ve sabır (f=14) gibi değerlerin en fazla aktarılan değerler olduğu tespit edilmiştir. Dostluk (f=0) ve yardımseverlik (f=0) gibi kök değerlere ise rastlanmamıştır. İncelediğimiz şiirlerin neredeyse çoğunda kök değerlerin yer alması, kitabımızın kök değerler açısından zengin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla şiirlerin kök değerleri aktarması açısından öğrenciler için uygun olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler Eğitimi, Kök Değer, Şiir, Türk Dili ve Edebiyatı, Ders Kitapları

ABSTRACT
MASTER THESIS
ANALYSIS POEMS OF THE 9th GRADE TURKISH LANGUAGE AND
LITERATURE COURSE BOOK IN THE MATTERS OF CORE VALUES

Nurselya TUTUMAN

Batman University Graduate Education Institute

Comparative Literature Department of Science

Advisor: Prof. Dr. Umut BALCI

2025, 71 Pages

Establishing a healthy social order begins with raising moral and virtuous individuals. Depending on this situation, ‘Values Education’ is based on by The Ministry of National Education of the Republic of Turkey. This study aims to defines the core values in poems in high school Turkish language and literature course book. The data set of this study consists of high school Turkish language and literature course book which used in the 2024-2025 academic year. Data are obtained by document review method that’s also known as scanning method. A total of 95 poems of 60 poets obtained through the scanning method were analyzed one by one in terms of core values. “Justice”, “friendship”, “honesty”, “self-control”, “patience”, “respect”, “love”, “responsibility”, “patriotism”, and “helpfulness” are the core values which constitutes the value categories of the study. According to the evaluation results , the most frequently used core values referred in the poems were found as love (48), patriotism (20) and patience(14). Further, the study does not include the core values of honesty(0) and helpfulness(0). It shows that our course book is rich in core values , because almost most of the poems we examined have root values. Therefore, it has been found that poems are suitable for students in terms of conveying core values.

Key Words: Values, Values Education, Core Values, Poem, Turkish Language and Literature Course Book, Course Book

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında, 9.sınıfta okutulan (lise 1) Türk dili ve Edebiyatı ders kitabında şiirlerin kök değer incelemesi üzerine elde ettiğim bilgileri dikkatinize sunmaktayım. Bu çalışmayı hazırlamamda bana destek olan, ihtiyacım olduğumda yardımcı olan, her türlü yol gösterici olan ve her zaman öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli hocamız Prof. Dr. Umut BALCI'ya sonsuz teşekkür ediyorum.

Ayrıca tez çalışmamın her aşamasında fikirleri ile bana ilham olan Elazığ Fırat Üniversitesi, Fırat Teknokent Yöneticisi A.Ş. Genel Müdürü Sn. Prof. Dr. Yalın KILIÇ TÜREL'e müteşekkirim.

Son olarak tüm hayatım boyunca benim yanımda olan, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca aldığım kararları her zaman destekleyen, sadece bu çalışma sürecinde değil tüm hayatım boyunca beni cesaretlendiren ve moral veren öz ablam Gurbet AKAN'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Nurselya TUTUMAN
BATMAN-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1.Amaç	2
1.2.Yöntem.....	3
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	4
3. KÖK DEĞERLER.....	10
3.1. Kök Değerlerin Özellikleri	13
3.2. Kök Değerlerin Önemi.....	14
3.3. Kök Değerler Hangi Araçlarla Aktarılmalıdır?	14
3.3.1. Aile eğitimi	15
3.3.2. Okul müfredatı	16
3.3.3. Medya ve teknoloji	17
3.3.4. Kültürel aktarımlar (sanat, edebiyat ve müzik)	18
3.3.5. Sosyal ve toplumsal organizasyonlar.....	19
3.3.6. Mentorluk ve koçluk	20
3.4 Kök Değerler Ders Kitaplarında Yer Almalı Mı?	21
3.5. Kök Değerlerin Ders Kitaplarında Yer Almasının Nedenleri	21
3.6. Kök Değerlerin Ders Kitaplarına Entegrasyonu.....	22
3.6.1. Müfredatın bir parçası olarak.....	23
3.6.2. Etkinlik ve projeler	25
4. DERS KİTAPLARI	26
4.1. Ders Kitabı İnceleme	26
4.1.1. Genel bilgiler	26
4.1.2. İçerik analizi	27
4.1.3. Dil ve anlatım.....	27
4.1.4. Öğrenciye yönelik özellikler.....	28
4.1.5. Öğretmene yönelik özellikler.....	29
4.1.6. Tasarım ve fiziksel özellikler.....	29
4.1.7. Değerlendirme ve ölçme araçları.....	29
4.1.8. Kültürel ve etik uygunluk	30
4.1.9. Teknolojik entegrasyon.....	30
5. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	31
5.1. Türk Dili ve Edebiyatı 9. Sınıf Ders Kitabı	31
5.2. Tespit Edilen Şiir ve Şairler Listesi	32
5.3. Şiirlerin Kök Değerler Bağlamında Analizi	35
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	58

6.1. Sonuç	58
6.2. Öneriler	60
KAYNAKLAR	62

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 5.1. Şiirler ve yazarlar listesi	32
Tablo 5.2. Şiirler ve kök değerler	35

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 5.1. Şair ve şiir sayısı	34
--------------------------------------	----

KISALTMALAR

Age: Adı geçen eser

TDK: Türk Dil Kurumu

MEB: Milli Eēitim Bakanlıēı

Sn: Sayın

S: Sayfa

Vb: Ve benzeri

Vd: Ve diēerleri

1. GİRİŞ

Değerler eğimi öğrencileri akademik başarının dışında insani yönler ile donanımlı hale getiren bir eğitim sürecidir. ‘Değerler eğitimi ve karakter eğitimi Türkiye’de özellikle 21. yüzyılın başında eğitim alanında en çok kullanılan kavramlar arasında yer almıştır’ (Ulusoy, 2019). Değer, kişinin yaşamına yön verip toplumu ayakta tutan ve toplum tarafından kabul edilen düşünce veya davranışlardır.

Bu çalışmada 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan lise 9.sınıf *Türk Dili ve Edebiyatı* ders kitabında yer alan şiirlerin kök değerler açısından analizi yapılmıştır. Doküman analizi yöntemiyle ele alınan çalışmada öncelikle on kök değer (adalet, sorumluluk, yardımseverlik, sevgi, dürüstlük, saygı, sabır, dostluk, öz denetim ve vatanseverlik) detaylı tanımlamaları ve bu değerlerin örneklem ders kitabında yer alan şiirler üzerinde analizi yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde amaç ve yöneme alt başlıklar bağlamında yer verilmiştir. İkinci bölümü oluşturan literatür analizinde ise bu çalışmaya tema açısından yakın olabilecek akademik çalışmalar amaç ve sonuç açısından teker teker irdelenmiştir. Bu bölümde kök değerler ve ders kitapları açısından bazı akademik çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Çalışmamızın benzer diğer çalışmalardan farkı özellikle 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitabının örneklem olarak seçilmesi ve kök değer analizlerinin bu kitapta yer alan şiir edebi türü üzerinde yapılmasıdır. Kök değer analizini Türk Dili ve Edebiyatı 9. sınıf ders kitabında şiir üzerinden analiz eden başka hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü kök değerler üzerine odaklanmıştır. Bu bölümde kök değerler detaylı bir şekilde tanımlandıktan sonra bu değerlerin temel özellikleri, sosyal ve eğitim hayatındaki önemi, kök değerlerin hangi araçlarla aktarılması gerektiği detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca kök değerlerin ders kitaplarında nasıl ve neden yer aldıkları da irdelenmiştir.

“Ders kitapları, eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda; öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan kullanışlı bir öğretim materyalidir” (Toprak,1993). Bu tanımdan hareketle çalışmanın dördüncü bölümünde ders kitapları üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ders kitapları ile ilgili genel bilgiler

aktarıldıktan sonra bu kitapların içerik analizi, dil ve anlatım, öğrenciye yönelik özellikleri, öğretmene yönelik özellikleri, tasarım ve fiziksel özellikleri, değerlendirme ve ölçme araçları, kültürel ve etik uygunlukları, teknolojik entegrasyon gibi açılardan derinlemesine analizi yapılmıştır. Böylelikle okurların ders kitaplarına dair detaylı bilgiye ulaşması amaçlanmıştır.

Beşinci bölüm bu çalışmanın uygulama kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde örneklem ders kitabında yer alan şiirler tarama yöntemiyle toplanmış, şiir ve yazar adı ile kitapta yer aldığı sayfa numarasıyla birlikte tablolastırılmıştır. Tarama sonucu elde edilen 60 şairin toplam 95 şiiri içerdikleri kök değerler açısından teker teker analiz edilmiş ve listelenmiştir. Şiirlerin bazılarında tüm araştırmalara rağmen başlıkları veya yazarları bulunamamıştır, bu yüzden başlığı olmayan şiirler için ‘başlıksız’ ve yazarı bulunamayan şiirler için ‘anonim’ vurgusu yapılmıştır. 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında sayfa 289’dan sonra herhangi bir şiir yoktur. Çalışmamızda yer alan bir diğer tabloda ise seçilmiş olan ders kitabının içerisindeki şiirler ile kök değerler tespit edilmiştir. Bu değerler: “saygı, yardımseverlik, dürüstlük, öz denetim, sabır, adalet, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, dostluk” olarak belirlenmiştir. Bunların dışında herhangi başka bir kök değer değerlendirilmesi yapılmamıştır. Şiirlerde, yer alan kök değerlerin belirtilmesi açısından √ simgesi kullanılmıştır. Değerlendirmeler sonucunda şiirlerde en çok bulunan kök değerlerin sırasıyla sevgi, vatanseverlik ve sabır olduğu tespit edilmiştir. Şiirler içerisinde hiç kullanılmayan kök değerlerin ise dostluk ve yardımseverlik olduğu anlaşılmıştır. Bu konuya ilişkin değerlendirmenin yapılabilmesi için, şiirlerde geçen kök değerlerle ilgili içerikler açıkça gösterilmiştir.

1.1.Amaç

‘Değerler, bireylerin başka bireylerin, toplumsal olguların ve şeylerin değerini ölçmede kullandıkları ölçütlerdir. İyi, kötü, doğru, yanlış, güzel, çirkin şeklindeki değerlendirmeler değerlerin kılavuzluğunda yapılmaktadır’ (Ulusoy ve Aslan, 2019). Öğretim programlarında kök değerler ön plandadır. Özellikle *Türk Dili ve Edebiyatı* dersi öğrencilere çeşitli değerlerin aydınlatılması hususunda önemli bir ders olarak ele alınır. Hem akademik açıdan başarılı olmak hem de kök değerleri benimseyen bireyler yetiştirmek çok önemlidir. Bundan dolayı bu çalışmanın temel amacı;

- Kök değerleri tanımlamak
- Kök değerlerin eğitim-öğretim açısından önemlerine vurgu yapmak

- Kök değerlerin ders kitaplarında yer almalarının gerekliliğini ve ne şekilde yer alması gerektiğini tartışmak
- 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan lise 9.sınıf *Türk Dili ve Edebiyatı* ders kitabında yer alan şiirlerin kök değerler açısından analizini yapmak ve bu şiirlerde en çok hangi kök değerlerin aktarıldığını tespit etmek ve bunların nedenlerini ortaya koymaktır.

Yukarıdaki amaç doğrultusunda bu çalışmada örneklem ders kitabı içerdiği şiirler ve şiirlerdeki kök değerler açısından analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar çalışmaya aktarılmıştır.

1.2.Yöntem

Bu çalışmada 9.sınıf *Türk Dili ve Edebiyatı* isimli ders kitabında bulunan 95 adet şiirin içerisinde yer alan on kök değerlerin (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik) eksiksiz bir şekilde belirlenmesi açısından nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi aynı zamanda belge tarama olarak da bilinmektedir. ‘Doküman analizi, nitel araştırmacılar için en uygun bilgi kaynaklarından biridir’ (Hoepfl, 1997). Bu analiz yöntemi farklı şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin Wach’a (2013) göre doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Bowen, (2009) ise doküman analizini, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve internet erişimli) materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde gerçekleşen bir dizi işlem olarak ifade etmiştir. Doküman çeşitleri reklamlar, davetiyeler, gazeteler kitaplar dergiler, broşürler, mektuplar olabilmektedir. Bu çalışmanın dokümanını ise 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı oluşturmaktadır. İncelenen bu kitapta edebi ürün olarak ele alınan şiirlerin içerik olarak kök değerleri tespit edilmesine yer verilmiştir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Kök değerler bireylerin toplumsal hayatta, bir arada sorunsuz bir şekilde yaşayabilmelerini sağlayan önemli bir etmendir. Dolayısıyla be değerlerin farklı kategorilerdeki bireylere aktarımı da önem kazanmaktadır. Kök değer aktarımları çoğun doğuşuyla birlikte anne baba ve yakın akrabalar tarafından evde, daha sonra eğitimin kreş ve anaokuluyla başlayıp eğitimin daha yüksek aşamalarında verilmektedir. Bireye pek çok beceri kazandıran bu değerlerin aktarım şekli son zamanlarda bilim camiası tarafından önemsenen ve sıklıkla ele alınan bir konudur.

Yapılan kapsamlı literatür analizi sonucunda kök değerlerin farklı kademelerdeki ders kitaplarının birçoğunda incelendiği ve yapılan incelemeler sonucunda kök değerlerin önemine vurgu yapıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin kök değerler konusunda en çok Türkçe ders kitaplarının incelendiği gözlemlenmiştir. Örneğin Dökme ve Tuncer'in çalışması (2022) uygulamalı bir çalışma olup ilkökul Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerde kök değerler ile ilgili öğretmen görüşleri alınmış, öğretmenler küçük yaştaki öğrencilerin soyut kavramları anlamak ve oturtmakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Eken ve Öksüz de (2019) Türkçe ders kitaplarını örneklem olarak seçip ilkökul 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleyici metinleri Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kök değerler bakımından incelemişlerdir. İncelenen metinlerin toplamda 1931 cümleden oluştuğu, bu cümlelerin 742'sinin değer ifade ettiği belirtilmiştir. Aynı şekilde, Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan kök değerleri ele alan Tarakçı ve Kalenderoğlu (2022), öyküleyici metinlerde kök değer analizi yapmış, incelenen metinlerinde en çok kök değer kullanıldığı ders kitabının "Ortaokul Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı" olduğunu saptamışlardır.

Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi başlıklı çalışmada (Aydın, 2021) Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1 ve B2 seviyeleri) ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde sunulan kök değerler incelenmiş, kitaplarda yer alan okuma metinlerinde toplam 408 kök değer tespit edilmiştir. 5. *Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Atasözlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı çalışmada da (Gerekten ve Gülmez, 2019) Türkçe ders kitabı örneklem olarak seçilmiş olup atasözleri

üzerine odaklanılmıştır. İlgili ders kitabında yer alan atasözlerinin hangi kök değerleri aktarmak için ele alındığı araştırılmıştır. Atasözleri Sözlüğünde kök değerleri yansıtan 552 atasözüne rastlanmış, incelenen ders kitabında ise bu atasözlerinin 27 tanesinin kullanıldığı ve bu atasözlerinin 18 kök değer yansıttığı görülmüştür.

Ortaokul Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Değerler Açısından İncelenmesi (Güven ve Yıldırım, 2019) çalışmasında Türkçe ders kitabındaki 31 okuma metninde öğretim programındaki değerlerin yer alıp almadığı, incelenen metinlerde hangi değerlere yer verildiği ve her metinde kaç tane değere yer verildiği içerik analizi yöntemiyle belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; incelenen metinler içerisinde en çok sevgi değerine yer verildiği, bunu sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinin izlediği, en az yer alan değer dürüstlük ve dostluk değerleri olduğu tespit edilmiştir. Türkçe ders kitabının ele alındığı diğer bir çalışmada (Ecerkale ve Bayrak, 2018), Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde belirlenen değerlerin varlığı incelenmiştir. İlgili kitapta tespit edilen on sekiz metin incelenmiş, metinlerde yer alan ve yer almayan değerler belirlenmiştir. Alçakgönüllülük, azim, barış, başarı, bilimsellik, birlik-beraberlik, cesaret, çalışkanlık, dostluk, duyarlık, dürüstlük, estetik, eşitlik, fedakârlık, güler yüz-tatlı dil, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, nezaket, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik gibi değerlerin sıklıkla aktarıldığı görülmüştür. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Değer Aktarımı Bağlamında İncelenmesi başlıklı çalışmada ise (Şakiroğlu, 2020) 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki metinlerde kök değerlere 163 defa yer verildiği ve bunların içinde vatanseverlik, sevgi ve yardımseverlik değerlerinin en sık kullanılan değerler olduğu, adalet ve dürüstlük gibi iki önemli kök değere çok az yer verildiği tespit edilmiştir.

Yukarıda ele aldığımız dışında, Türkçe ders kitapları üzerine odaklanan başka çalışmalar da tespit edilmiştir. Örneğin *MEB 6, 7 Ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi* (Çelikipazu ve aktaş, 2011), *Kök değerler açısından Açık Öğretim Ortaokulu Türkçe ders kitaplarının incelenmesi* (Kav ve Kav, 2023), *İlkokul 4. Sınıf Türkçe ders kitabındaki değerlerin incelenmesi* (Akdağ ve Bozgun, 2022), *8. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Kök Değerler Açısından İncelenmesi* (Arslan ve Turan, 2024) gibi çalışmalar bunlardan bazılarıdır.

Matematik konulu ders kitaplarının da kök değerler bağlamında analiz edildiği görülmüştür. Örneğin *Ortaöğretim dokuzuncu sınıf matematik ders kitaplarının kök değerler çerçevesinde incelenmesi* başlıklı çalışmada (Çetin, Mutluoğlu, Yazlık, Erdoğan, 2021) matematik dersi öğretim programında vurgulanan "kök değerlerin"

ortaöğretim 9. sınıf matematik ders kitaplarında ne sıklıkta ve hangi düzeyde yer aldığı incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, 9. sınıf matematik ders kitaplarında en çok yardımseverlik ve sorumluluk değerlerine yer verildiği, en az ise sabır, öz denetim, dürüstlük ve sevgi değerlerinin işlendiği tespit edilmiştir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde, kök değerlerin en fazla "Sayılar ve Cebir", en az ise "Geometri" öğrenme alanında bulunduğu belirlenmiştir. Son olarak, incelenen ders kitaplarında kök değerlerin genel olarak zayıf düzeyde ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Kılcan'ın (2020) çalışması, ortaokul ve imam hatip ortaokulları için hazırlanan matematik ders kitaplarının kök değerler açısından değerlendirilmesi amacıyla yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, incelenen ders kitaplarında en sık yer verilen kök değerlerin sorumluluk (34 kez) olduğu, en az yer verilen kök değerlerin ise dürüstlük (2 kez) ve saygı (2 kez) olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, matematik ders kitaplarının değerler eğitimi açısından kullanılabilir materyaller sunduğu ancak kök değerlerin kitaplar içinde dengeli bir şekilde dağıtılmadığı ifade edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına dayanarak, gelecekte hazırlanacak matematik ders kitaplarında kök değerlerin daha dengeli bir biçimde ele alınması da önerilmiştir. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabının Değerlerimiz Açısından İncelenmesi başlıklı çalışmada ise (Sayın, Orbay, Şam, 2019) ortaokul 5. Sınıf matematik ders kitabının matematik öğretimi programında yer alan değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Elde edilen sonuçlara göre en çok değinilen değerler öz denetim, adalet, yardımseverlik ve sorumluluk değerleri olup en az değinilen değerler ise dostluk, dürüstlük, vatanseverlik, saygı ve sevgi değerleridir. Ünitelere göre değerlerin dağılımında düzensizlik olduğu görülmüş ve betimsel analizler örneklerle birlikte ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

İngilizce ders kitaplarında yer alan kök değerler irdelendiğinde, 12. Sınıf İngilizce Ders Kitabında Yer Alan Kök Değerlerin İncelenmesi başlıklı çalışmada (Akpınar, Yılmaz, Caner, Yılmaz, 2024) Notifier English 12” İngilizce ders kitabı “on kök değer” açısından incelenmiştir. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik gibi on kök değer listelenmiş ve bunların ders kitabında ne şekilde aktarıldığı incelenmiştir. Çalışmada “Notifier English 12” İngilizce ders kitabındaki ünitelerde kök değerlerin zenginleştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. İngilizce dersi öğretim programında belirtilen temel değerler çerçevesinde 5. sınıf İngilizce dersi kitaplarının incelenmesi başlıklı çalışmada ise (Akbulut, Üzümlü, Pesen, 2022) İngilizce dersi öğretim programında belirtilen temel değerler (arkadaşlık,

adalet, dürüstlük, öz-denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve diğerkâmlık) çerçevesinde 5. sınıf İngilizce dersi kitapları incelenmiş ve bulgular ortaya konmuştur.

Köse ve Gül'ün (2020) çalışması Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan 9. ve 10. sınıf biyoloji ders kitaplarında değerlerin yer alma durumunu ele almıştır. Araştırmanın veri kaynağını, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından ortaöğretim okullarına ücretsiz olarak dağıtılan birer adet 9. ve 10. sınıf biyoloji ders kitabı oluşturmuş, bu kitaplarda yer alan 3 farklı ünitedeki metinler detaylı bir şekilde incelenmiş ve bu bölümlerde ele alınan değerler belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, 9. ve 10. sınıf biyoloji ders kitaplarındaki metinlerde sorumluluk, sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, yardımlaşma, fedakârlık, merhamet, temizlik, kültürel mirasa sahip çıkma, estetik duyguların geliştirilmesi, empati, dostluk, doğruluk, dürüstlük, adalet, çalışkanlık, paylaşımcılık ve iyilik gibi değerlere yer verildiği tespit edilmiştir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarının da kök değerler analizine tabi tutulduğu görülmüştür. Örneğin *Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi* (Ağca ve Meydan, 2022) çalışması 7. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabını kök değerlere yer verme açısından incelemiş, çalışma sonucunda ders kitabında en fazla yer verilen değer adalet en az yer verilen değer ise sorumluluk olduğu tespit edilmiştir. Çekin'in(2012) çalışması da din kültürü ders kitabı bağlamında olup bu çalışmada Çekin, değer eğitimi açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımlarının analizi yapmış, ders bağlamında 232 kazanım cümlesini değer/değer eğitimi açısından içerik analizine tabi tutmuştur. Çalışma sonunda, 64 kazanım cümlesinin değerler ile ilişkili olduğu tespit edilmiş, kazanım bağlamında ise 16 değere (vatan–millet bilinci, ahlaklı olma, sevgi, aklın ve bilginin önemi, ailenin önemi, paylaşma–yardımlaşma, temizlik, doğruluk, sağlıklı olmaya önem verme, evrensellik, çalışma, laiklik, sabırlı olma, doğa sevgisi, saygı, hoşgörü) yer verildiği tespit edilmiştir.

Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi (Yılmaz ve Kıran, 2023) başlıklı çalışma fen bilgisi ders kitabı odaklı olup bu çalışmada değerler eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu düşünülen ders kitaplarının, fen bilimleri öğretim programında yer alan kök değerler bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. İnceleme sonucunda fen bilimleri öğretim programında yer alan kök değerlerin her birine her sınıf seviyesine ait ders kitaplarında rastlanmıştır. Ancak değerlerin dağılımına bakıldığında homojen bir dağılım olmadığı görülmüştür. Kitaplarda

en fazla sorumluluk değerine rastlanırken en az rastlanan değerler, adalet ve dürüstlük değerleri olmuştur. *Değerler Açısından Ders Kitaplarının İncelenmesi: Ortaokul 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitapları Örneği* (Ünal ve Benzer, 2024) çalışmasında konu yine fen bilimleri dersi olup 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında kök değerlere ne ölçüde yer verildiği irdelenmiştir. Sonuçta, 6. sınıf ders kitaplarında en fazla ‘öz denetim’ ve ‘sorumluluk’ değerlerinden bahsedildiği, buna karşılık ‘adalet’ değerinin hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Fen bilimleri bağlamında ele alınan diğer bir çalışma ise Özdemir (2023) tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulmasına onay verilen ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde fen bilimleri ders kitaplarını öğretim programında belirtilen kök değerler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında sorumluluk, öz denetim, vatanseverlik, sevgi, dürüstlük, saygı, sabır, dostluk ve yardımseverlik değerlerine yer verilirken adalet değerine ise yer verilmediği ortaya konmuştur.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Kök Değerler Açısından İncelenmesi başlıklı çalışmada (Köksal, Yaylacı, Yel, Erbaş ve Kılcan, 2022) sosyal bilgiler dersi öğretim programı temel alınarak, ilkökul 4. sınıf ile ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan metinlerde kök değerlerin bulunma durumları incelenmiştir.

Yeni Ortaöğretim Tarih Ders Programları Ve 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Değerler Eğitimi başlıklı çalışmada Yıldırım (2017) 2017 yılında kabul edilen Tarih 9- 11, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ve Türk Medeniyet Tarihi dersleri öğretim programı ile 9. sınıf tarih ders kitabını değerler eğitimi açısından irdelemiş, çalışmanın sonucunda, programın teorik kısmında ayrıntılı bir şekilde sunulan değer ifadelerinin ünite, kazanım ve konu açıklamalarıyla yeterince ilişkilendirilmediği tespit edilmiştir. Bu eksikliğin, yeni tarih ders kitabını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Öğretim programının, değer aktarımını tamamen öğretmenlerin inisiyatifine bırakması, programın belirlediği "değer eğitiminin merkeze alınması, bütüncül bir yaklaşım sergilemesi, ders konularıyla ilişkilendirilmesi, sınıf dışına taşırılması ve öğrencilerle birlikte yakın çevrede uygulanması" gibi hedefleri gerçekleştirememesine yol açtığı da gözlemlenmiştir.

Akkaya ve Çalışkan (2022) hayat bilgisi dersi bağlamında çalışmış olup hayat bilgisi dersi 2. Sınıf konularının programda belirtilen temel yaşam becerileri ve kök değerlerle olan ilişkisinin incelenmişlerdir. Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde hem temel yaşam becerilerinin hem de kök değerlerin konularla

ilişkilendirilme düzeylerinde dengesizlik olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bazı konuların hiçbir temel yaşam becerisi ve kök değer ile ilişkilendirilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kök değerlerin ders kitaplarında analizini konu edinen yukarıdaki çalışmaların kimisi farklı ders kitaplarını ele alırken, kimisi de farklı kurum veya farklı şube üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmamızın da yukarıdaki çalışmalarla tek benzerliği kök değer analizi üzerine olmasındır. Diğer her bakımdan yukarıdaki çalışmalardan ayrışmaktadır. Çalışmamıza yakın olduğu tespit edilen tek çalışma  meroğlu'nun (2024) *Kök Değerler Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki şiirlerin İncelenmesi* başlıklı çalışmasıdır. şiirler üzerinden kök değerleri ele alan tek çalışma bu olup, başlığından da anlaşılacağı üzere, Ortaokul Türkçe ders kitaplarını örneklem olarak almıştır. Bizim alışmamızda ise  meroğlu'nun çalışmasından farklı olarak, lise 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı örneklem olarak seçilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma benzer konularda yazılan diğer bütün çalışmalardan farklı olan  zg n bir çalışmadır.

3. KÖK DEĞERLER

Toplum içerisinde hem bireyce benimsenen hem de onaylanan bazı ‘kıymetler’ vardır. Bu kıymetlerin ‘değer’ kavramı ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Değer, toplumun sürekliliğini sağlayan en önemli olgulardan biridir. Eski köklerimizden, tarihimizden ve inançlarımızdan gelen ölçütlerdir. Bilim dallarında farklı şekillerde ortaya çıkar. Allport (1937) bu kavramdan bahseden ilk kişi olmuştur. Kök türemesi bakımından 3 farklı dilde vurgulanmıştır. Latince ‘güçlü olmak’, Osmanlıca ‘cevher’ ve Türkçede ‘değmek’ olarak kabul edilmiştir. Bu değerler geçmişten günümüze aktararak canlı tutulmuştur. Tanım olarak ele aldığımızda ise değişiklik göstermektedir. Çünkü değer kavramı farklı anlamlara gelebilen bir terimdir. Örneğin, Türkçe Sözlük’te değer; “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2011, s. 607) olarak tanımlanmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere kullanım alanı çok geniş yelpazeli olan bir kavramdır. Diğer bir yandan Kapkın (2018, s. 185) ‘değer’ kavramını “kişinin kendi davranışlarını içerisinde bulunduğu toplumun ve bireylerin yararına düzenleyebilmesini, iyi ve doğru olana ulaşması için düşüncelerini ve davranışlarını kontrol edebilmesini sağlayan vicdani ölçütler” şeklinde özetlemiştir. Düşünce ve davranışların birleşimi ile değer kavramı ortaya çıkmıştır. Kısacası bu özellik insani değerlerin güçlenmesinde rol oynamıştır. Ve sosyal alana ait özellikleri olan bir kavramdır. Kızılcık ve Erjem’e (1994) göre de değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik ve devamını sağlamak için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke ya da inançlardır. Görüldüğü gibi değer kavramının tanımlanması dönem dönem değişikliğe uğramıştır. Değerler, kültür mirasımızı koruma açısından önemli bir yere sahiptirler.

Eğitim sisteminde değerler ‘kök değerler’ olarak bilinir. ‘Değerlerin öğretimi ve aktarımı noktasında okulların önemli bir yeri bulunmaktadır (Aydın ve Sulak, 2015). Okul ortamında öğrencilere erdemli ve ahlaken doğru eylemlerin gösterilmesi önemsenmelidir. Değerlerimize olumlu yönelimlerde bulunan öğrenciler yetiştirmek eğitimin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu sebeple okullarda değerleri aktarma

görevi eğitim ve öğretim programlarına dâhil edilmiştir. İlk olarak 2010-2011 yılında MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından bir talimat verilmiş ve bu talimatta eğitim öğretim programına dâhil edilecek olan değerler eğitiminin içeriği şu şekilde dile getirilmiştir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlâkî, insanî, sosyal, manevî değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımlarımızın öğrencilerimize aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır” (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010).

Daha sonra kök değerler 2018 yılında belirginleşmiş ve tam anlamıyla kesinliğe kavuşup müfredata entegre edilmiştir. Bunun önemini Beldağ (2019) 2018 yılından itibaren ortaöğretimde, ilköğretimde ve okul öncesinde yer alan bütün derslerde temel alınan ortak tema değerlerdir şeklinde ifade etmiştir. Kök değerlerin tüm eğitim kademelerinde öğretilmesi amaçlanmıştır. Türkçe dersi öğretim programına da ‘değerlerimiz’ konusu ilave edilmiştir.

Öğretim programına MEB tarafından on farklı kök değer dahil edilmiştir, bunlar: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerlerin eğitim-öğretim sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı belirtilmiştir (TDEDÖP, 2018, s, 6).

Kök değerler aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- **Adalet:** Bireylerin hakkını alabilmesi duygusudur. TDK’nın (2020) tanımına göre adalet; yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, hak ve hukuka uygunluk ve hakkı gözetme durumudur.
- **Dostluk:** Çıkarsız sevgi bağlamında sosyal bir bağıdır. Demir (2019) dostluk kök değerini duygu ve düşünceleriyle birbirine uyum sağlayan birbiriyle çok iyi ilişki kuran insanların birbirine iyi ve kötü zamanlarında destek verip yaşadıkları sevinçleri, üzüntüleri, sıkıntıları paylaşmak olarak tanımlamıştır.
- **Dürüstlük:** Hileli bir durumdan veya aldatmaktan uzak durmak anlamına gelmektedir. Dürüstlük insanlarda arzu edilir ve dürüst olmayan insanlardan toplum tarafından nefret edilir. Daha da fazlası yok sayılırlar. O yüzden güçlü toplumlar yaratmak için dürüstlük değerini küçük yaşlardan itibaren çocuklara teşvik etmek ve onlara iyi bir model olmak önemlidir (Işık, 2010).

Bu kök değer ayrıca güvenirlilik, kibarlık, samimiyet gibi duygular da geliştirir.

- **Öz denetim:** Öz kontrol olarak da adlandırılmaktadır. Kendi tepkilerinizi kontrol altında tutabilmek ve bunları yönetebilme yeteneğidir. Bu bağlamda Blankstein ve Polivy (1982) öz denetim tanımını bireyin kendi psikolojik, davranışsal ve fizyolojik süreçleri üzerinde etki ve denetiminin olması şeklinde ortaya koymuştur.
- **Sabır:** Turfe'e (1996) göre sabır çabadan gelir ve tek yönlü bir süreç değildir. Esas olarak bireyin içsel kontrolü ile beraber büyük konsantrasyon içerir. Türkçeye Arapçadan geçmiştir ve "sabera" kökünden türemiştir. Hayatımızdaki çoğu olumsuz duruma karşı direnme gücüdür. Sabır, sevgi, ilgi ve içten yaşanan diğer duygularla ilişkilidir.
- **Saygı:** Başkalarına karşı uygun görgü kuralları çerçevesinde uygun şekilde davranma eylemini içerir. Bu kavram için aynı zamanda hem 'hürmet' hem de 'ihtiram' denir. Tarhan'a (2006) göre saygı insanın kendi kişiliği ile başkalarının kişiliği arasındaki sınırı bilip, o sınırı aşmaması; kendi aleyhine dahi olsa başkasının hakkına, hukukuna riayet etmesidir. Yani genel olarak bakıldığında saygı; başkalarına karşı ölçülü davranmayı gerektirir.
- **Sevgi:** Sevgi kök değerine ilişkin tanımlar çok sayıda ve çeşitlidir. Sprecher ve Fehr (2005) sevgi kavramını yoğun duygu yüklü bir görüş olarak açıklamıştır. Onlara göre sevgi, yakın uzak fark etmeden tüm insanlara karşı, özellikle ihtiyaç duyduklarında, önemsemek, ilgilenmek, duyarlı olmak, desteklemek, yardım etmek ve anlamak gibi duyguları, bilişleri ve davranışları da içeren bir tutumdur (age).
- **Sorumluluk:** Mesuliyet alabilmek ile mükellef olmak demektir. Okçu'nun (2020, s. 269) değindiği gibi sorumluluk, sonradan kazanılan bir özelliktir ve eğitimle ilerleme sağlar.
- **Vatanseverlik:** Elban (2011) vatanseverlik kavramını milli gurur, milli kimlik, vatan sevgisi, millet sevgisi kavramlarıyla açıklamaktadır. Aynı zamanda Nathanson (1993) vatanseverliği, insanları birleştiren güç olarak görmektedir. Literatürdeki bu açıklamalardan yola çıkılarak şunu diyebiliriz ki vatanseverlik kök değerinin en yaygın anlamı vatani için her şeyi yapabilme girişiminde bulunmaktır. Kendini vatana adama manası taşır.

- **Yardımseverlik:** Maddi manevi destek olma şeklidir. Aktepe'e (2010) göre yardımseverlik, duyarlı olan bireylerde olan, gönüllüğü esas alan, hem toplumları geliştiren hem de her insanda olması gereken, yapılan her türlü iyiliği içine alan dayanışma ve iş birliği örneğidir. İyilik kavramını ayakta tutan önemli bir değerdir.

Yukarıda da görüldüğü üzere değerlerimiz temasıyla desteklenen on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, saygı ve sevgi) hepsi farklı bakış açıları ve beklentiler doğrultusunda açıklanmış ve yorumlanmıştır.

3.1. Kök Değerlerin Özellikleri

- *Bireyin hayatını şekillendirir:* Kök değerler kişinin hayatını şekillendirme kapasitesine sahiptirler. Zamanla farklı kişilere bağlı olarak değişkenlik gösterebilirler. Kök değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Akbaba-Altun, 2001; Dilmaç ve Ekşi, 2007; Erdem, 2003; Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000; Şişman, 1994):
 - Kültürden bağımsız olarak düşünülemezler.
 - Tutum ve davranışları belirler.
 - Yaşamda ikilemde kalma durumunda karar vermeyi kolaylaştırırlar.
 - Birleştirici olguları oluştururlar.
 - Bireyin yaşamını biçimlendirirler.
 - Zaman içinde çeşitli etmenlere ve bireylere göre değişebilirler.
 - Birey ve toplumların davranışlarını açıklamada temel öneme sahiptirler.
 - Bireyin duygu, düşünce ve davranış boyutuyla yakından ilgilidirler.

Yukarıdaki maddeler kök değerlerin derin bir içeriğe sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

- *Sonuca vardırı:* Kök değerler yaşamda belirsizlik içinde kalındığında seçim yapmayı kolaylaştırırlar.

- *Yol göstericidir:* Herhangi bir amacı belirlemenin yanı sıra olayları seçmek veya değerlendirmek için kılavuzluk görevi görür.
- *Toplumsaldır:* Kök değerler toplumun belirlemiş olduğu hedefler doğrultusunda ele alınır. Birey bu bakımdan onların dışındadır.
- *Devamlıdır:* Devamlı olarak nesilden nesle önem verdiğimiz idealler olarak aktarılır.

3.2. Kök Değerlerin Önemi

- *İçsel motivasyon sağlar:* Kök değerler kişinin içinden kaynaklanarak harekete geçmeyi sağlar. Bu yönüyle birey herhangi bir sorunla karşılaştığında içindeki kuvvetler doğrultusunda istikrar sağlar.
- *Ahlaki duygu oluşturur:* Ahlaki standartlar (dürüstlük, saygılı, adil olmak vb.) sayesinde birey iyiyi veya kötüyü deneyimlemesi kolaylaşır. Bu değerlerin korunması bireyin doğruyu yanlıştan ayırmaya yardımcı olması açısından önemlidirler.
- *Karakter gelişimini destekler:* Bireyin kişilik kökeni kök değerler ile artar. Bu karakter gelişimini, kişinin kendine özgü yapısını, sosyalleşmesini ve etkili iletişim kurmakta olumlu fırsat sunar.

Kısacası yukarıda özellikleri verilen kök değerler, toplumların uyumunu güçlendirme konusunda genel yargılara varma olanağı sağlayan özelliktedirler. Kök değerlerin günlük yaşamımızda önemini göz önünde bulundurmak esastır. Bu değerlerin korunması toplumun sağlıklı bir şekilde devamlılığı açısından önemlidir (Gül, 2013). Zaman içerisinde bozulmadan sürdürülmesine dikkat edilmelidir.

3.3. Kök Değerler Hangi Araçlarla Aktarılmalıdır?

Kök değerlerin hedefleri arasında pozitif davranışlar sergileme, evrensel değerleri benimsetme, eleştirel düşünme becerisini geliştirme ve toplumsal uyumu desteklemek gibi gerekçeler vardır. Bunların bireye aktarılması noktasında ise farklı araçların yer alması mümkündür. Zaman içerisinde okul ve müfredatta (okul etkinlikleri- projeler- eğitim programları vb.) medya ve teknoloji (filmler-mobil uygulamalar-dijital içerikler), kültürel aktarımlarda (tiyatro-edebiyat-şarkılar vb.), sosyal ve toplumsal

organizasyonlar (spor kulüpleri-sivil toplum kuruluşları) gibi kurumlardan öğrenildiği yadsınamaz bir gerçektir. Kök değerler deneyimler sonucu elde edilen bir birikimdir. Ve bu değerlerin kazandırılması aşamasında birden çok faktör etkilidir (Kılcan, 2016). En çok etkili olan faktörler aile, okul ve çevre sınıflandırılmasından oluşmaktadır. Aktarılan başlıca araçları ele alacak olursak:

3.3.1. Aile eğitimi

Değerler ilk olarak aile ortamında başlar. “Değer kazanımı ailede başlayıp okul ve çevrenin katkısı ile gelişip şekillenen bir süreç olduğu için bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında çevrenin, eğitim-öğretim kurumlarının ve ailenin birlikte hareket etmeleri oldukça önemli bir durumdur (Abdullatif ve Kırkkılıç, 2021). Ailenin çocuk üzerindeki etkisi hem akademik hem de sosyal hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu önem:

- Rol Model Olma: Aile eğitiminde ebeveynler yardımseverlik, doğruluk, saygınlık gibi kök değerleri önce kendi yaşamlarına dâhil ederek daha sonra bunu çocuklarına aşılayarak rol model olurlar. Ailede sağlanan iş birliği ve dayanışma ile çocukların taklit etme davranışı olumlu tutum belirtir.
- Aile içi iletişim: Aile içinde iletişim her koşulda dikkat edilmesi gereken bir husustur. Çocuğun benliğinin temel taşları ailede, aile içinde gerçekleşen iletişimin çeşidi ve kalitesiyle konulur (Güven: 2013, s. 2). Kök değerlerin algılanması veya yorumlanması, sevgi ve saygı çerçevesinde çocuklarla paylaşılması belirleyici bir öneme sahiptir.
- Aile Ritüelleri ve Gelenekler: Demirtaş’ a (2009, s. 7) göre bir çocuk dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren ilk toplumsal kurum olarak kabul gören ailenin içinde plansız bir şekilde de olsa değerleri kazanmaya başlar. Aile ritüeli uygulamak ve gelenek yaşatmak kök değer bağını güçlendirmeye katkıda bulunur. Kök değerler aile içinde yaşatılan faaliyetler sayesinde çocuğa kazandırmayı teşvik eder. Bu faaliyetlerden bazıları Aydın’a (2010, s. 10) göre şu şekilde örneklendirilmiştir: Eğitsel oyunlar, iş birliğine dayalı grup çalışmaları, çoklu zekâ etkinlikleri, örnek olay incelemeleri ve dramatizasyon yöntemleri.

3.3.2. Okul müfredatı

Kök değerlerin özümsemesi ve teşvik edilmesi eğitim sisteminin amaçları arasında yer almaktadır. İşte bu noktada genç nesillere kök değerleri aktarmakta okul en kapsamlı yer olarak öne çıkmaktadır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalara göz atıldığı zaman üzerinde önemle durulduğu birkaç çeşitli görüşün ortaya çıktığı görülmektedir. Oğuz'un (2012) belirttiği gibi, okul hayatı, değerlerin kişisel olarak gerçekleştirilmesinin önemli bir parçasıyken; okullar da değerler üzerine inşa edilmiş yaşayan ve öğrenen mekânlardır. Kasapoğlu (2013) ve Sridhar (2001) da benzer bir noktaya vurgu yapıp, çocukların değerleri özümseyerek, iyi bir yurttaş ve topluma faydalı bireyler olarak yetişmelerinde başlıca sorumlu organlardan birinin okul olduğunu belirtmişlerdir. Şen (2008) ise örgün eğitim kurumlarının Türk çocuklarının millî, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini tanıyan, bilen ve benimseyen fertler olarak yetişmesinde; değerlerimizin aktarımında, korunmasında ve yayılmasında önemli bir görevi olduğunu ifade etmiştir.

Ders Kitapları ve Müfredat: Kök değerlerin öğretilmesi tek bir öğretim programı ile sınırlı değildir. Farklı branş (matematik, fizik, sosyal bilgiler, İngilizce vb.) derslerde de uygulanması mümkündür. Müfredatta en temel materyaller arasında yer alan ders kitapları ile bu değerleri öğrencilere kazandırma hedefine yer verilmiştir. Bu sebepten dolayı Türk Dili ve Edebiyatı dersi, nitelikleri itibarıyla ayrı bir yere sahiptir. Çünkü kök değerleri ders kitaplarında yer alan fıkra, deneme, makale, öykü, roman veya şiirler gibi edebi ürünlerle aktarmak mümkündür. Ve buradaki en önemli pay derslerin içeriği olduğu bilinmektedir. Zengin içerikli masallar, hikâyeler, şiirler, metinler veya destanlar birer araç olarak kullanılabilir.

Karakter Eğitimi Programları: 'Karakter eğitimi programlarıyla öğrencilere doğru ve yanlışla ilişkin temel değerler ve etik ilkeler öğretilmeye çalışılmaktadır' (Stedje, 2010). Kök değerlerin barındırdığı amaçlar ile aynı olduğu söylenebilir. Okullarda yer alan karakter eğitimi uygulaması sayesinde öğrenciler kolaylıkla kök değerleri biçimlendirebilmektedirler.

Okul etkinlikleri ve projeler: Öğrenciler arası yarışmalar, öğrencilere yönelik seminerler veya sınıf içi etkinliklerde öğrencilerin dâhil olabileceği münazaralar yapılarak kök değerlerin yaşantıyla öğretilmesi sağlanır. Bu noktadan bakıldığında yaparak ve yaşayarak öğrenmenin de sürecin bir parçası olduğu görülür. Erdal (2019, s. 52) çalışmasında çocuklara değerler öğretilmeye çalışılırken, onlara bu değerlerle ilgili bilgi veren konuşmalar yapmaktansa yaparak, yaşayarak öğrenecekleri ortamlar

oluşturulmasını vurgulamıştır. Bu yüzden bu tarz etkinliklerin aracılığıyla kök değerler aktif halde tutulur.

3.3.3. Medya ve teknoloji

Medya ve teknoloji büyük kitlelere ulaşılabilirliği yönünden etkili bir yapıya sahiptir. Kitle eğitim aracı ve haberleşme sistemi olarak bilinen televizyon buna örnektir. Bu nedenle televizyon çocuklara günlük olayları, yaşama dair bilgileri, kültürel birikimleri ve kök değerleri aktarma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Dierking vd. 2003, s. 109). Medya ve teknolojinin etkin kullanılması durumunda kök değerlerin geliştirilmesi mümkündür. Dolayısıyla hem medya hem de teknoloji kök değerlerin gündeme gelmesinde rağbet görülen birer güçlü platform olarak görülmektedirler.

- *Eğitici Televizyon Programları ve Filmler*: Eğitsel kapsamlı programlar farklı mesajlar iletmek grevindedirler. Değerleri tanıtan şarkılar, animasyonlar veya kısa filmler örnek olarak verilebilir. Görsel ve işitsel gelişime hitap eden eğitici televizyon programlarının kök değerleri kazandırılmasında rolü çok büyüktür. Gördüklerini algılama ve taklit etme eyleminden ibarettir.
- *Sosyal Medya ve Dijital İçerikler*: Yurtsan (1996, s. 90) günümüz dünyasında internetin tüm yaş grupları tarafından erişilebilirliğini ifade etmiştir. Bu yüzden sosyal medya ve dijital içerikler kök değerlerin yansıtılması ve şekillenmesi için güçlü araçlar arasında yer alır. McLuhan’a göre medya insanların değer sistemlerini ve yaşam biçimlerini dönüştürerek etkide bulunur (Akt. Kocadaş, 2016, s. 200). Bu noktadan hareketle, medyanın kök değerlerin duyurulmasına zemin hazırladığı sonucuna varılır.
- *Mobil Uygulamalar ve Oyunlar*: Oyunlar ğrenme sürecini tamamlayan hem ilk hem de değerli bir adımdır. İşlevsel olarak kök değerler ile beslenen oyunlar sayesinde birden fazla kök değer (sorumluluk-saygı-vatanseverlik vb.) doğru yöntemlerle kişide gelişim sağlama fırsatı verir. Böylelikle de mobil oyunların içerisinde karşımıza çıkan aktiviteler aracılığıyla etkileşim sağlanır ve değerleri keşfetmeyi başarıırız.

3.3.4. Kültürel aktarımlar (sanat, edebiyat ve müzik)

Kültür kavramını Gökalp (1997, s. 25) yalnız bir ulusun din, ahlak, hukuk, us, estetik, dil, iktisat, felsefe ve fenle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir toplamı olarak tanımlamıştır. Bu görüş doğrultusunda kültürel aktarımların birer kültürel miras olarak da adlandırıldığını ifade etmiştir.

Edebiyat ve Şiir: MEB tarafından önemsenmiş ve eğitimde temel değerlerin sürdürülmesinde en ön planda olan derslerden biri Türkçe ve Türk Dili Edebiyatı dersleridir. Hazım (2019, s. 21) ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı dersinin, toplumu bir arada tutan değerleri gerek edebi gerekse de öğretici (bilgilendirici) metinler aracılığı ile nesilden nesile aktardığını ifade etmiştir. Öyle ki edebi ürünlerden biri olan şiirler, kök değerleri aktarma açısından önemli bir katkı sunar. Şairler tarafından ortaya konulan şaheser şiirler duygu yükleyici özelliklere sahiptirler. Öğrencilere sonsuz bakış açısı anlayışını veren, farklı algılar oluşturan niteliktedirler. O yüzden planlı ve programlı aktarıldığında kök değer alanının ortaya çıkmasını sağlar.

Masallar, destanlar, kısa hikâyeler, yazınsal metinler, kitaplar, efsaneler veya öyküler gibi edebi türlerde de birçok kök değer aktarıldığını görmek mümkündür. Bunların hepsi değerleri öğreten bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin masalın kök değerleri aktarmada isabetli bir yol olduğunu Abalı (2013, s. 28) şu şekilde özetlemiştir:

Başına, ortasına ve sonuna ahenkli birtakım formeller de eklenerek anlatılan masal, yüzyıllarca nesilden nesle aktarılan, anlatıldığı her dönem ve ortamdan bünyesine malzemeler katan ve ait olduğu toplumun dünya görüşü ile kültürel bazı birikimlerini de sözlü olarak yansıtan bir türdür (Abalı, 2013: s. 28).

Sanat ve Tiyatro: Tiyatro ve sanat bağı arasındaki anlayış ile kök değerleri aşılama en ideal yöntemlerdendir. Entegre edilen tiyatro oyunlarında eğitsel işlev ile öğrenciye kök değerlerin kazandırılmasında başarı grafiği yükselir. Somutlaştırmaya olanak sağlayan etkinliklerin bilinçlendirme amaçlı tasarlanarak öğretilmesinde oldukça farklı ve etkili bir rol üstlenir.

Müzik ve Şarkılar: Şarkı ve müzik sözlerinde verilmek istenen mesajlarda kök değerlere özgü bakış açıları mevcuttur. O yüzden sadece bir sanat nesnesi olarak bakmak doğru değildir. Her ikisi de değer eğitiminde önde gelen yardımcılarımızdandır. Müzik aracılığıyla olumlu davranış edinme potansiyeli ortaya çıkması sağlanır. Değerleri

yansıtma düzeyi çok yönlü gelişim sağlayan ‘şarkılar’ olduğu bilinmektedir. Değerler eğitimi ve şarkılar üzerine yapılmış araştırmalar incelendiğinde Karagöz’e göre çocuklar (2013: 53) merhamet, sevgi, saygı, sabır, yardımseverlik gibi birçok değeri şarkılar yoluyla öğrenebilmekte ve bu öğrenmeler çocukta kalıcı davranışa dönüşebilmektedir. sonucuna varılır. Daha da fazlası bazı şarkılarda verilen iletiler kök değerlerin direk aktarılması üzerine kurgulanmıştır. Örneğin birçok çocuk şarkısı incelendiğinde şarkıların sözleri ile çocukları iyilik yapmaya, yardımlaşmaya, çalışmaya, sevgiye, saygıya yönelttiğini görebiliriz (Sağır, 2002). Bu görüşün sonucunda müzik ve şarkılarda değer kavramlarının birçoğuna rastlanılmasının mümkün olduğu kabul edilen bir gerçektir.

3.3.5. Sosyal ve toplumsal organizasyonlar

Sosyal ve toplumsal organizasyonlar kültürel, sanatsal veya toplumda hizmete dair olan faaliyetleri içermektedir. Bunların doğrultusunda yapılan etkinliklerle kök değerlere karşı duyarlılık artar. Çeşitli etkinlikler, topluma etik değerlerin hem öğrenilmesini hem de uygulanmasını sağlar. Ve bu da kök değerlerin hızlıca yayılmasına yardımcı olur.

Dini Kurumlar ve İbadet Yerleri: Dini kurumlar ve ibadet yerleri kısa özetle inanç merkezleri olarak bilinirler. İnsani değerleri edinmede, değerleri yaşatmakta ve ahlaki olguları kazandırmakta dini kurumlar ve ibadet yerleri iş birliği halinde önemli rol oynamaktadır. Dini öğreticilerin çoğunda on kök değer ortak temalar olarak yer alır. Böylece uygun davranışların pekiştirilmesine dair aydınlatıcı bir görünüm sunmaktadırlar. Din bilimsel yaklaşımda “Dinin kuru bilgi olarak öğretilmesinin arzulanan değer gelişimini sağlamayacağı bu nedenle dinin sadece bilgi olarak öğretilmesiyle yetinilmeyip öğrencilerin aynı zamanda ahlaki erdemleri ve değerleri içselleştirmelerini (MEB, 2005, s. 14; MEB, 2006, s.10) amaçladığı belirlenmiştir. Değer gelişiminin sağlanması için esas alınan mekânların ibadet yerleri olduğu ele alınmıştır.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK): Toplumsal sorunlara karşı gönüllü birliktelik ve rızaya dayalı ilişkiler anlamına gelen Sivil Toplum Kuruluşları (STK) etkinlikler yoluyla farklı değerleri bir araya getirerek birliktelik oluşturur. Dayanışma ve sosyal amaçlı bir hizmet üretimini ön plana çıkaran STK'ların gerçekleştirdiği faaliyetlerin en belirgin özelliği, yardımsever nitelikli kuruluşlar olmalarıdır (Pekmezci, 2004, s. 23). Bu çerçevede STK'ların ‘yardımsever’ değerini ön plana çıkardığı görülecektir. Yine aynı

şekilde Çaha'nın deyimiyle, sosyal örgütler bireylere bir aidiyet duygusu kazandırarak onları yalnızlıktan kurtarır, böylece toplumsal sıkıntılarını bertaraf etme noktasında kendilerine bir dayanak oluşturur (Çaha,1998, s. 24). Sonuç olarak tekrardan hem 'aidiyet duygusu' hem de 'dayanışma' değerlerinin aktarımı söz konusudur. Bu tür kuruluşlar toplum yararına olan yöntemlerin başında gelmeye başlamıştır.

Spor Kulüpleri ve Etkinlikler: Spor faaliyetleri fiziksel bir etkinlik olmanın dışında kök değerler için iyi bir eğitim alanı olduğu da söylenebilir. Bu süreç azim ve sabır, adalet ve eşitlik, disiplin ve sorumluluk gibi olguları destekler. Öztürk'e (1989) göre spor ortamı içinde birey kendi yeteneklerini ve başkalarının yeteneklerini tanımayı, eşit koşullarda yarışmayı, yenilgiyi kabullenerek başkalarını takdir edebilmeyi, kazandığı zaman mütevazı olabilmeyi, başkalarına yardım etmeyi, doğayla ve zamanla yarışarak zamanını ve emeğini en uygun şekilde kullanmayı ve kurallara uymayı öğrenir. Bu nedenle spor faaliyetleri kök değerlerin aktarımı açısından son derece iyi araçlardır.

3.3.6. Mentorluk ve koçluk

Mentorluk ve koçluk bireyde belirli hedeflere odaklanan yönlendirme yöntemidir. Damaş'a göre (2010, s. 29) danışanın sorduğu sorularına yanıtlarını bulabilmeleri için güçlü sorular sormak, sorunlarını kendisinin çözebileceğine dair cesaret vermek ve özgüven oluşturarak motivasyon sağlamak, kendi öğrenmesinde ve çeşitli konularda sorumluluk almasını sağlamaktır. Bire bir doğrudan ilişki kurularak özgüven, sorumluluk, cesaret gibi değerler bireylere sunulmaktadır.

Mentorluk Programları: Mentorluk programları psiko-sosyal açıdan fayda sağlayan unsurlar arasında önemli bir yere sahiptir. Mentorluğun en çok da başarıyı destekleyen öz yeterlilik değeriyle ilişkisi olduğu görülmektedir. Örneğin İbrahimoglu (2013) çalışmasında mentorluğun öz etkinliği artırdığı sonucunu elde etmiştir. Yine Flood (2012), mentorluğun öz yeterliliği artırdığını tespit etmiştir. Bu sonuçlardan hareketle öz yeterlilik kavramının pozitif gelişim sağladığı elde edilir. Öte yandan beceri gelişim bağlantısını da güçlendirmektedir.

Koçluk Yaklaşımları: Koçluk, akademik başarıyı verimli ve pratik hale getirir. Hizmet sunan koçların birçok avantajları vardır. Koçlar kişileri cesaretlendirir, bilgilendirir ve kendine güven kazanmalarını sağlar (Bedük, 2012, s. 155). Dolayısıyla, birden fazla değer potansiyelini açığa çıkardığı görülür.

Özellikle toplum açısından büyük önem teşkil eden kök değerler için yapılmış olan analizlere bakıldığında; aktarımı açısından birden fazla seçeneğin mümkün olduğu görülmektedir. Kök değerlerin kazanma sürecinde istikrarlı toplumlar, olumlu davranışların sergilenmesi ve olumlu pekiştireçler gibi etkenlere zemin hazırlanmış olur.

3.4 Kök Değerler Ders Kitaplarında Yer Almalı Mı?

Öğrencilerin eğitim hayatlarının her noktasında istedikleri zaman rahatlıkla erişebilecekleri en önemli desteklerden biri ders kitaplarıdır. Ansiklopedik Eğitim Sözlüğünde ders kitabı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Öğretimde kullanılmak üzere seçilen herhangi bir kitap, Belirli bir ders ve belirli bir seviyedeki öğrenciler için yazılan ve içindeki konular öğretim programlarına uygun olan kitap, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından birtakım ölçülere göre incelenerek belirli bir okul, sınıf ve ders için öğrenci ve öğretmenlere temel kaynak olarak önerilen kitaptır.” (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976).

İçerik özellikleri kapsamında geniş avantajları olan ders kitapları kök değerlerin aktarımı ve kazanımı için kullanılan en öğretici üründür. Bilhassa teknolojiye maruz kalma neticesinde öğrencilerin ilgi ve dikkatini toplamanın güçleştiği bir dönemde, eğitimin hedeflerine ulaşmak ve değer aktarımını etkili kılabilmek için nitelikli ders kitaplarına ihtiyaç duyulmuştur (Tokmak ve Aktaş, 2022). Güvenilir kaynak olarak ele alınan ders kitapları, kök değerlerin etkili bir şekilde doğrudan aktarımı olarak ilk sıralarda yer almıştır.

3.5. Kök Değerlerin Ders Kitaplarında Yer Almasının Nedenleri

Karakter Gelişimi: İlköğretim devrinin kapanmasıyla lise dönemi başlar. Lise dönemi öğrenciler için kritik bir dönemdir. Kişisel gelişimlerinin ve özellikle karakter gelişimlerinin olduğu önemli bir öğretim kademesidir. Genellikle ‘yetişkinliğe geçiş dönemi’ olarak bilinirler. Bu dönemde sergileyecekleri tutum ve davranışlar önemli bir boyut haline gelebilir. Bu nedenle öğretim programlarında kök değerlerden söz edilmesi ve aşılması gerekir. Çünkü sadece bilgi tek başına yeterli değildir. Karagöz’e (2009, s. 44-45) göre bireyde ahlaki karakter oluşturmak, insani davranışlar bakımından olgunluğa ulaştırmak hem kendisinin hem de diğer insanları mutlu etmektir. Sağlam bir karakter

gelişiminde süreç birden fazla perspektif ile öne çıkar. Ders kitaplarında temel kök değerleri yansıtan ‘etkinlik temelli öğretim’ yöntemi bunların en başında geldiğini gösterir.

Toplumsal Uyumu Destekler: Toplumsal uyum, toplum düzenine katkıda bulunmaktır. Örneğin öğretmenin dersine zamanında ve hazırlıklı gelmesi, kılık kıyafetine özen göstermesi, verdiği sözü yerine getirmesi, öğrencilerde sorumluluk, temizlik, dürüstlük gibi değerlerin sözle değil davranış yoluyla aktarılmasını sağlar (Şen, 2007). Edinilen beceriler sosyal katılım sayesinde toplumsal huzur sağlar. Toplumsal uyumda davranışsal yaklaşım tercih edilmesinin nedenlerinden biri de budur.

Pozitif Davranışlar Kazandırır: Pozitif davranışlar, ideal davranış biçimi demektir. Toplumu ayakta tutan ve devamlılığını sağlayan değerlerin öğretiminde, öğrencileri hayata hazırlayan kurum olan okula önemli görevler düşmektedir (Nazıroğlu & Göksu, 2018, s. 214). Bu görevler arasında en önemlisi kök değerlerin ders kitaplarına entegre edilmesidir. Çünkü kök değerler ders kitaplarına koordine edildiğinde, topluma faydalı bireylerin yetişme olasılığı artar. Buna uygun ortamların hazırlanması güç, pekiştirilmiş ve başarılı davranışların kazandırılmasına yardımcı olacaktır.

Eleştirel Düşünme Becerisi Geliştirir: Kök değerler, aynı zamanda eleştirel düşünme becerisi, yaratıcılık, kendi başına problem çözme, sorgulama, doğru veya yanlış sonuçları ayırt etmek gibi temel ilkelerle de örtüşür. Bu değerlerin ders kitaplarında öğretilmesi, öğrencilerin günlük hayatta da değerleri anlamasını sağlar.

Evrensel Değerleri Benimsetir: Evrensel değerlerin farkında ve bilincinde olan öğrencilerde eşitlik, özgürlük, onur, uygarlık, sevgi, hakkaniyet ve barış gibi faktörlerin varlığından söz edebiliriz. Bir öğrencinin kitabında bu faktörlerin yer aldığı düşünülürse hedef olarak kazanılması amaçlanan kök değerlerin deneyimlenmesi kaçınılmazdır. Kök değerler ile evrensel değerlerin örtüşmesi bir bakıma öğrencilerin geniş fikirler oluşturmalarını ortaya koymuştur.

3.6. Kök Değerlerin Ders Kitaplarına Entegrasyonu

Ders kitapları uzun süredir akademik performansı sağlamak için kullanılmıştır. (Seguin, 1989). Bilgi, işlev ve içerik açısından kök değerlerin ders kitaplarında yer verilmesi farklı değerlendirme boyutları ile sıralanabilir:

3.6.1. Müfredatın bir parçası olarak

Öğretim programlarında yer alan kök değerler tarih, edebiyat, Türkçe, sosyal bilgiler, fizik, coğrafya ve matematik gibi derslerde olur. Etkili bir kök değer eğitimi, müfredatın bir parçası olarak görmek mümkündür. Bu doğrultuda müfredatta yer alan dersler, kök değerleri farklı tarzlarda ve farklı senaryolarla ele alır. İnceleyecek olursak şu şekilde belirtebiliriz:

Öncelikle kök değerlerin öğretimi ile matematik ilişkisinden başlayalım. Durmuş (2010) matematik dersinin tamamen nicel bir ders olarak görülse de doğrudan veya dolaylı olarak kitaptaki etkinlikler, örnekler, problemler, değerlendirmeler ve çalışmalar içerisinde değerler öğrencilere kazandırabileceği görüşüne vurgu yapmıştır. Görüldüğü üzere çeşitli ürünlerle genel olarak kök değerleri matematik müfredatına yerleştirip şekillendirmek mümkündür. Bu durumda ders kitapları araç olarak seçilen en yol göstericidir.

Kök değerlerin aktarım yaklaşımları veya uygulama pratikleri farklı yapılarda olduğu göze çarpmaktadır. Coğrafya dersi öğrencilere çevre-etkileşim gibi değerleri kazandırmada kullanılan temel dersler arasında olduğu bilinir. Kılınç ve Kartal (2019) coğrafya derslerinde çevreye duyarlılık ve sürdürülebilirlik bilincinin geliştirilmesi için yapılan değer eğitimi çalışmalarının, öğrencilerin çevresel sorunlara karşı duyarlılıklarını artırdığını ifade etmişlerdir. Okulların bünyesinde yapılan değer eğitimi çalışmalarının coğrafya dersi için oldukça önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Ayrıca hem öğrenilebilen hem de öğretilen olguların bir arada olduğu görülmektedir.

Kök değerleri aktarma konusunda Türkçe dersleri de oldukça önemlidir. Çünkü MEB (2018, s. 4) 2018 yılında yayımlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ise değerlerin ayrı bir başlık olarak yer aldığı ve üzerinde önemle durulduğu görülmektedir.' Ve" MEB (2019, s. 4) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerleri şu şekilde betimlemektedir:

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleneklerimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır.

Değer kavramının bu tanımından yola çıkarak özellikle öğretim programında yer alması gerektiğini anlarız. Türkçe dersinde en çok kitaplarda yer alan metinlerin' kök değerleri anlamlı hale getirdiği belirtilmiştir. Türkçe derslerinde yer alan metinler aracılığıyla öğrencilere bu değerlerin kavratılması ve bunları hayatlarında uygulamalarına imkân sağlanması öğrencilere daha etkili ve daha nitelikli bir şekilde değerler eğitiminin verilmesini sağlayacaktır (Güven, 2014, s. 89). Derslerde tartışılabilen veya merak uyandıran metinlerin (kök değer içerikli) örneklerle sunulması gerektiği söylenebilir. Metinlerin dışında ders kitaplarında bulunan ve özlü öğütler veren atasözlerin de ilettiği kök değer mesajları vardır. 'Atasözleri taşıdıkları toplumsal değerler göz önüne alındığında, değer öğretiminin önemli bir ögesi olarak düşünülebilir (Girmen, 2013). Hedef kitleye ulaştırılan sözler ile kök değerlerin anlaşılması ve uygulanmasında etkili bir rol oynar.

Kök değerler her derste önemli olmakla birlikte Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersinde de büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle ahlaki kök değerlere dayanır. İyi ahlaki değerleri sembolize eden kök değerler ele alınır. Ders kitabından hem müfredatın verdiği haftalık kazanımlara hem de dersin taslağına göre toplu ibadet, drama, rol yapma veya tartışma gibi metotlar tercih edilir. Bu da öğrencilere kişilik ve karakter oluşturur.

Kök değerlerin eğitimden kopuk olması düşünülememektedir. Son olarak Türk Dili ve Edebiyatı dersini dikkate alalım. Bu ders için kök değerlerin aktarımına ayrı bir özen gösterilmektedir. Ders kitaplarında kök değerleri yansıtan atasözleri, edebi ürünlerden şiirler, bilgilendirici metinler, yazınsal metinler, tiyatrolar veya masallar önemli bir işleve sahiptir. Türkçe ve Edebiyat dersi öğrencilere doğru ve güzel okuyup yazmayı, dinlemeyi, konuşmayı ve dil bilgisi kurallarını uygulamayı öğretmenin yanı sıra; onlara millî, ahlaki, sosyal ve evrensel değerleri kazandırmayı amaçlar (Şen, 2008, s.764). Dersin bu amaçlarına ulaşabilmek için kullandığı ana malzeme ise ders kitapları ve bu kitaplarda verilen metinlerdir. O yüzden bu metinler yol gösterici nitelikte olmalıdırlar. Öğrenciler verilmek istenen mesajı kolaylıkla anlamı fırsatı bulurlar.

Kök değerlerin öğretilmesinde Türk Dili ve Edebiyatı dersinde öğretmenler tarafından öğrencilere önerilen diğer edebi tür ise romanlardır. Öğrencilerin yaşlarına uygun estetik bir dille hayal dünyalarında oluşan yeni imgelerle romanın kahramanıyla kurulabilecek özdeşimle kurguya yerleştirilen örtük mesajların okuyucunun zihninde neden, nasıl sorularına cevap bulması değer aktarımının başarıya ulaşmasında etkilidir (Şimşek, 2015, s. 98). Okuyucuya değer aktarımı için seçilen bir yöntem de budur. Sonuç olarak öğrencide farkındalık duygusu artmış olur.

3.6.2. Etkinlik ve projeler

Kök değerlerin verimli olarak aktarılmasının ve öğrenmeyi daha etkili hale getirmenin en temel şartlarından biri eğitimde uygulanabilecek sosyal etkinliklerin adlandırılması ile ortaya konulan etkinlik ve projelerdir. Örneğin takım çalışması halinde yapılan etkinlik ile öğrenci işbirliği kök değerinin becerisini kazanır. Kitapta bulunan etkinliklerin yanı sıra topluma yarar sağlamak amacıyla hazırlanan projeler de bu alanın içerisinde bulunur.

Kök değerler toplumsal yaşantımıza insani değerleri kazandıran imkânlar sağlar. Ders kitaplarında kök değerlere yer verilmesi, öğrencilerin kişilik yapılarını geliştirmesine, bilinçli bir vatandaş olmasına, toplumda diğer bireylerin düşüncelerine veya fikirlerine saygı göstermede işe yarar. Bu nedenle Akay'ın (2018) 'okullar ve okullarda uygulanan müfredatlar sosyal davranış modelleri sağlayarak öğrencilerin değer sistemlerinin gelişiminde önemli rol oynamaktadır' görüşü bunu desteklemektedir.

4. DERS KİTAPLARI

Ders kitabı, müfredat doğrultusunda hazır hale getirilmiş ölçme ve değerlendirme içerikli eğitim aracıdır. Millî Eğitim Bakanlığı 2021 Yılı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinin 4.(f) maddesine göre ders kitabı herhangi bir eğitim ve öğretim programı çerçevesinde hazırlanmış, kurulca örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması uygun bulunan basılı veya dijital ortamdaki kitap ve ekleri veya model prototipi olarak tanımlanmıştır (MEB, 2021). Le Petit Robert (2022) sözlüğünde ise ders kitabı okul programlarında öngörülen bilgelere dayalı hazırlanan, bilimsel ve teknik temel kavramları içeren kullanışlı biçimde sunulan öğretici bir eser şeklinde vermektedir. Her iki tanım da ders kitabının temel işlevsel özelliği eğitsel amaçlı olması vurgulanmaktadır.

Öğrenmeyi destekleyen ders kitaplarının önemini ve avantajını, birden fazla yaklaşım ile ele almak mümkündür. Bunlar bilgi aktarma, çeşitli beceri ve yetenekleri geliştirme, öğrenilenleri pekiştirme, değerlendirme, öğrencileri yönlendirme, günlük yaşamla ilişkilendirme gibi sıralanmaktadır (Gérard&Roegiers, 2009). Sonuç olarak bu tarz bileşenler, ders kitaplarının etkili bir öğrenme kaynağı olarak seçilmesini sağlar.

4.1. Ders Kitabı İnceleme

Ders kitabı analizi, öğretim sürecinin değerlendirmek için yapılır. En önemli koşullardan biri öğrenmeye verimli katkılar sunmasıdır. Aşağıda, ders kitabı analizi için kullanılan kriterlere yer verilmiştir (Aslan ve Balcı, 2023; Acar, Tan ve Balcı, 2017; Genç, 2002; Genç ve Ünver, 2012; Koçak, 2014; Metin ve Balcı, 2019).

4.1.1. Genel bilgiler

Örgün veya yaygın eğitimde kullanılan ders kitaplarının tümü kitabın adı, yazarı/yazarları, yayınevi, basım yılı ve baskı sayısı gibi künye bilgileri içerir. Öğretim ilkeleri ele alındığında kitabın öğrenci seviyesi, yaş grubu ve sınıf düzeyini uygun şekilde karşılayacak hedef kitlesine sahip olması büyük önem arz etmektedir. Her ders kitabının kullanım amacı farklılık gösterir. Müfredatta yer alan kazanımları açık ve anlaşılır olacak şekilde karşılanması beklenir.

4.1.2. İçerik analizi

Eğitim Programıyla Uyum: Ders kitabı eğitim programının teorilerine uygun olmalıdır. Ders kitabında bölüm ve ünitelerin sıralaması; testlerin ve kontrol sorularının yerleştirilmesi ile alıştırmaya ve okuma parçalarının sunulmuş uygunluğu olmaktadır (Güneş, 2002; Richaudeau, 1979). Odak noktasının belirginleşmesi eğitim programı ve ders kitabı arasındaki paralelliği esas alır. Ders kitabının içerik olarak çok boyutlu özelliklere sahip olması eğitim programının yeterliliği görevini üstlenmesi sebebiyle önemlidir.

Kapsam ve Derinlik: Ders kitapları eksikliklerin tamamlanması, yeniliklerin aktarılması için müfredata göre sürekli düzeltilir. Ders kitabına yüklenen görev, kapsam ve derinlik olarak çok önemli bir gerekliliktir.

Bilimsel Doğruluk: Ders kitabında yer alan bilgilerin güncel ve doğru olması eğitimi etkilemede çok önemli rol oynar. Aksi takdirde Karakaya, Yılmaz, Çimen ve Adıgüzel (2020) bilimsel içeriği yanlış olan ders kitaplarının öğrenciler ve öğretmenler arasında yanlış anlamalara neden olacağını belirtmişlerdir. Çünkü eğitim senaryosu sürekli gelişir ve yenilenir. Ayrıca ders kitapları, derste verilen bilgilerin somutlaştırıldığı materyaller olduklarından, bu bilgilerin öğrencilerin zihinlerinde sağlam bir şekilde yerleştirilebilmesinde güncellik etkili olacaktır (Gedik, 2008). Çünkü zihinde daha kolay yer etmesini sağlar.

Görsel ve Metinsel Malzeme: Ders kitaplarında görsel ve metinsel malzeme bilgi akışının anlaşılmasında önemli faktörler arasında yer alır. Görsel malzeme olarak diyagramlar, illüstrasyonlar, renk veya düzen: metinsel malzeme olarak ise kısa notlar, örnekler veya değerlendirmeler dengeli bir şekilde kullanılmalıdır. Bunların hepsi ders kitabının tercih edilmesinde çok önemli bir işleve sahiptir.

Örnekler ve Uygulamalar: Ders kitaplarının sahip olması gereken diğer niteliklerden biri de içeriğin örnekler ve uygulamalar ile zenginleştirilmesidir. Öğrencide akademik gelişim sağlayabilecek şekilde yapılandırılmalıdır.

4.1.3. Dil ve anlatım

Anlaşıla bilirlik: Dil ve anlatım özellikleri açısından ele alınması gereken en önemli hususlardan biri ders kitaplarının anlaşılır olmasıdır. Ders kitabının okunabilirlik düzeyi, anlaşıla bilirlik ögesi ile ilişkilidir. Ulu Kalın'a (2007) göre bir ders kitabının okunabilirliği o ders kitabının öğrenciler tarafından çabuk okunup, anlaşılabilirdiğini ifade

eden bir kavramdır. Kitabın dili öğrencinin yaş grubuna veya eğitim seviyesine göre olmalıdır.

Dil Bilgisi ve İmla: Dolunay' a (2010) göre dil bilgisi dilin ses, şekil ve cümle yapılarını birtakım yöntemler kullanarak öğrencilere sezdirme ve bu yolla onların dili etkili, doğru ve güzel kullanmalarını sağlamaya yönelik etkinlikler yapma sürecidir.' Bu süreç ders kitaplarının dil bilgisi ve imla öğretiminin gerekliliğinden bahseder. Ayrıca bu kazanımlarla oluşturulan ders kitapları, birçok becerinin olumlu yönde etkilenmesini sağlar,

Açıklık ve Akıcılık: Ders kitaplarının araştırması üzerinde durduğu bir diğer konu ise açıklık ve akıcılıktır. Müfredat konuları ile işlevsel bağlantısı birbiriyle uyumlu boyut halinde olmalıdır. Ders kitabı, öğrencilerin verilmek istenen düşüncüyü açık bir şekilde anlayabilmesi açısından bir başucu kaynağıdır. İçeriğin seçimi, bilgileri veya kullanım biçimi öğrencinin anlama düzeyine göre sıralanması önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.4. Öğrenciye yönelik özellikler

Öğrenme Kolaylığı: Ders kitaplarında içerik düzenlenirken öğrenciye yönelik özelliklerin temel alınması gerekmektedir. Bu özellikler: kitabın içerisinde bulunan metinler, bilgiler, alıştırmalar, simgeler veya şekillerdir. Kısacası buna biçimsel özellikler de diyebiliriz. Argan ve diğ. (2008) göre biçimsel özellikler okuyucunun bir kitabı tercih etmesinde, kitaba karşı olumlu tutum geliştirilmesinde, kitabın tercihi ve okunmasında çok önemli bir işleve sahiptir. Dolayısıyla tüm bu özelliklerin öğrenme kolaylığı sağladığı da söylenebilmektedir.

İlgi Çekicilik: Öğrenci profiline göre hazırlanan ders kitapları ilgi çekmelidir. Öğrenmeyi olumlu bir şekilde teşvik eder. Hedef kitle bağlamında ele alınıp öğrenciye beklentisini karşılayacak öğeler sunulmalıdır. Öğrenmeye olan isteğin artmasıyla beraber aynı zamanda verimli öğrenme faktörü ortaya çıkar.

Aktivite ve Uygulamalar: Müfredatla ilişkili olan konular ele alındığında ders kitabında göz önünde bulundurulması gereken en önemli ilkelerden biri aktivite ve uygulamalardır. Ölçme ve değerlendirme bölümleri eksiksiz olmalıdırlar. Eğitsel uygulamada öğrenci merkezli çalışmalar sayesinde öğrencilerin, hem aktif katılım hem de aktif öğrenmeye ilişkin olumlu tutumları olur.

4.1.5. Öğretmene yönelik özellikler

Rehberlik: Ders kitabı sınıf içi etkinliklerle beraber öğretmene rehberlik görevinde güçlü bir kapasiteye sahiptir. Her ders için seçilen kazanımlar öğretmenler tarafından ders kitabı ile tamamlanır. ‘Öğretmenlerin çoğu, öğretim programlarına bakmadan öğrenme-öğretme etkinliklerine ait programlarını ders kitaplarına göre yapmaktadır. Bundan dolayı ders kitaplarının önemi daha da artmaktadır (Kızılcıaoğlu 2003, s. 95). Buradan da anlaşılacağı üzere ders kitaplarının öğretmenler için değerli bir araç olduğu söylenebilir.

Kullanılabilirlik: Ders kitapları ön hazırlık taslağında olduğu için derslerde öğretmenler tarafından kullanılması daha kolaydır. Öğretmenler için ölçme-değerlendirmede veya ders anlatımında kullanılan bilgide kolaylık sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır. Kılıç ve Seven (2002) araştırmalarında ders kitaplarının kolay ulaşılabilir olma ve kullanma kolaylığı sağlaması sebebiyle işlevsel olarak kullanılabilmesi öğrenmenin gerçekleşmesinde ve kalıcılığının sağlanmasında oldukça önemli olduğunu belirtmişlerdir.

4.1.6. Tasarım ve fiziksel özellikler

Dizgi ve Sayfa Düzeni: Bilinçli okurlar için ders kitabındaki dizgi veya sayfa düzeni gibi özellikler önemli etmenlerdir. Ders kitabının resim, dil, söz dizimi, bilgi örgütlemesi ve sayfa tasarımı gibi yönlerden etkili olarak tasarlanmış olması, öğrencinin okuma performansını ve kitapla olan etkileşimini artırmaktadır (Garofalo, 1988, s. 294). Aynı şekilde Ulu Kalın’a (2007)göre ders kitaplarının sayfaları düzgün, lekesiz, deliksiz, temiz olmalıdır.

Fiziksel Dayanıklılık: Ders kitaplarının basımları öğrenciyi mağdur etmeyecek şekilde sağlam olmalıdır. Bu durum öğrencilerde derse karşı devamlılık avantajını sağlar.

4.1.7. Değerlendirme ve ölçme araçları

Testler ve Sorular: Ders kitabında işlenen konulara yönelik testler ve sorular, pekiştirme amaçlıdır. Bunlar pek çok açıdan önemlidir. Çalışkan ve Yıldız’a göre (2008) öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarındaki sorular öğrencilerin öğrendiklerini doğru bir şekilde ölçmek, öğrenilenler hakkında bilgi

edinmek, öğrencilere uygun dönütleri vererek eksik ve yanlış öğrenmeler ile ilgili gerekli tedbirlerin alınabilmesi açısından önemlidir. Sorular veya testlerle öğrencinin seviyesi öğrenmeye çalışılır. Bu da doğrudan gözlem için iyi bir yöntemdir.

Çeşitlilik: Ders kitapları değerlendirme ve ölçme araçları olarak çeşitlilik göstermeli sadece birinde sınırlı kalmamalıdır. Örneğin: kısa cevaplı sorular, eşleştirmeli, boşluk doldurma, sözlü sınavlar vb. ölçme aracından söz edilir. Özetle ders kitapları açık uçlu ve çoktan seçmeli sorulara yer vermelidir. Bu sayede öğrenciye geniş olanaklar tanınmış olur.

4.1.8. Kültürel ve etik uygunluk

Kültürel Çeşitlilik: Ders kitapları toplumun her kesiminin ulaşabildiği, ortak dilin hâkim olduğu bir kültür aktarım aracıdır (Daşdemir, 2018). Bu görüşe göre ders kitapları ayrımcılık içeren öğelerden kaçınmalıdır. Kültürel temelli hazırlanan ders kitapları kültürel çeşitlilikten de yararlandığı irdelenmiştir.

Etik Değerler: Ders kitaplarının etik değerleri kapsamı kişilik gelişmesini oluşturmakla yükümlüdür yüzden ders kitaplarında bulunan metinler veya konular etik değerlere odaklanıp model olmaları gerekmektedir.

4.1.9. Teknolojik entegrasyon

Dijital Destekler: Teknoloji günümüzde büyük bir yankı uyandırmışken ders kitabının da bu entegrasyon sürecine uyum sağlaması gerektiği görülmektedir. Ders kitapları ile bütünleşerek desteklenen öğretim programının dijital destekli olması hem öğretmen hem de öğrenci için olumlu bir vizyon oluşturacaktır.

Modern Eğitim Araçlarıyla Uyum: Ders kitabının teknolojik yeniliklerle derlenmesi öğretim programının niteliğini belirgin hale getirir. Bilgi kaynağı ders kitabı olan aracın modern eğitim araçlarıyla donanması eğitimi daha derin bir yaklaşımla öne çıkartır.

Yukarıda verilen bilgiler incelenirken, ders kitaplarının farklı kategorilere sahip özellikte olduğu analiz edilmiştir. Ders kitaplarının eğitim programıyla uyumuna, açıklık ve akıcılığın, aktivite ve uygulamalara, görsel estetiğe, kültürel çeşitliliğe, kapsam ve derinliğine, dizgi ve sayfa düzenine göre alt başlıklar halinde ele alınıp yorumlanmıştır.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Ders kitabı ilkokul, lise veya üniversite kademelerinde kullanım gerekliliği sağlayan birincil öğrenme kaynağıdır. Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığına(kamu) ait en önemli ders kitaplarından olan 9. sınıf (Lise 1) Türk Dili ve Edebiyatı ele alınıp değerlendirilmiştir.

5.1. Türk Dili ve Edebiyatı 9. Sınıf Ders Kitabı

Yapılan ders kitabı analizinin sonucunda şu bilgilere ulaşılmıştır:

- Bu ders kitabı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ortaöğretim (9.sınıf) düzeyi için okutulur.
- Kitap genellikle 14 ile 15 yaş grubu öğrencilerine hitap eder.
- Basım yeri Ankara'dır.
- Yeni müfredat (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli) kapsamında hazırlanmıştır.
- Basımı 2024 yılında yapılmış ve yazarları Dr. Mustafa METİN, Ercan ÇÜMEN, Özlem AYDIN, Selim KITIR ve Şahika BAYRAKTAR COŞKUN'dur.
- Prof. Dr. Deniz MELANLIOĞLU tarafından editörlüğü yapılan 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitabı dil uzmanı (Fügen Apa) , görsel tasarımcıları (Ali Yener Uzun, Enes Malik Tekin, Havva Bilgiç, Serdar Kulaboğa ve Şükrü Ufuk Nayman), ölçme ve değerlendirme uzmanları (Doç. Dr. Ayfer Sayın ,Ahmet Cansız ,Bülent Akça), program geliştirme uzmanları (Prof. Dr. Sertel Altun ,Dr. Pelin Üredi ,Lokman Güzelyurt, Levent Kavacık)ve son olarak rehberlik uzmanları (Nuri Arslan ve Yusuf Tire) gibi geniş nitelikli kişilerin sahiplendiği bir kitap olduğu görülmüştür.
- Toplamda 308 sayfadan oluşmuştur ve dört temadan oluşmuştur. Ayrıca her temanın başında tema kapak sayfası bulunmaktadır.

- Sözüün inceliği, anlam arayışı, anlamın yapı taşları ve dilin zenginliği gibi dört farklı teması vardır. Ve temaların çoğu edebi açıdan (şiir, öykü, roman, tiyatro, masal vb.) incelenmiştir.
- Kitap genelinde kullanılan tüm kare kodlar akıllı cihazlarla okutularak ya da kitabın dijital kopyalarında kare kod üzerine tıklanarak kitaba ait e-içeriklere ulaşabilmektedir.

5.2. Tespit Edilen Şiir ve Şairler Listesi

İncelenen ders kitabından elde edilen şair ve şiirlerle ilgili veriler aşağıdaki gibidir:

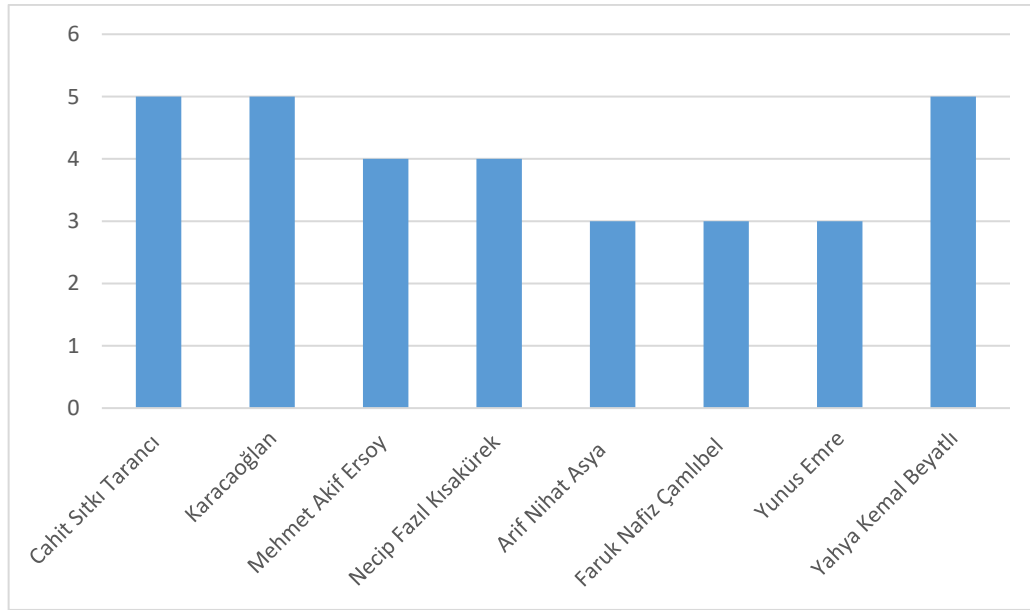
Tablo 5.1. Şiirler ve yazarlar listesi

No	Şiir Adı	Yazar	Sayfa
1	Senden Sonra	Şükufe Nihal Başar	15
2	Biraz Daha	Halide Nusret Zorlutuna	15
3	Yayla Dumanı	Ömer Bedrettin Uşaklı	15
4	Anneciğim	Necip Fazıl Kürekli	15
5	Tefvizname	Erzurumlu İbrahim Hakkı	15
6	Anılar Defterinde Gül Yaprığı	Cahit Zarifoğlu	15
7	San'at	Faruk Nafiz Çamlıbel	17
8	Endülüs'te Raks	Yahya Kemal Beyatlı	20
9	Bir Yolcuya	Necmettin Halil Onan	20
10	Eski Paris	Yahya Kemal Beyatlı	21
11	Bizim Memleket	Faruk Nafiz Çamlıbel	21
12	Kubbeler	Arif Nihat Asya	24
13	Çanakkale Şehitlerine	Mehmet Akif Ersoy	25
14	Semai	Karacaoğlu	27
15	Köşe	Sezai Karakoç	28
16	Türküler Dolusu	Bedri Rahmi Eyüpoğlu	29
17	Titrek Bir Damladır	Ahmet Muhip Dıranas	29
18	Sol Cennetin Irmakları	Yunus Emre	30
19	Pire Destanı	Aşık Ömer	30
20	Hürriyet Kasidesi	Namık Kemal	30
21	İstiklal Marşı	Mehmet Akif Ersoy	30
22	Su Kasidesi	Fuzuli	31
23	Otuz Beş Yaş	Cahit Sıtkı Tarancı	31
24	Bu Sabah Hava Berrak	Cahit Sıtkı Tarancı	31
25	Mecnunum Leyla'mı Gördüm	Aşık Ali İzzet	31
26	İstiklal Marşı	Mehmet Akif Ersoy	32
27	Geri Gelen Mektup	Hüseyin Nihal Atsız	32
28	Sakarya Türküsü	Necip Fazıl Kısakürek	33
29	Bayrak	Arif Nihat Asya	39
30	Merdiven	Ahmet Haşim	67

31	Birazdan Gün Doğacak	Erdem Bayazıt	68
32	Yarı Yol	Ahmet Haşim	68
33	Başlıksız	Mustafa Necati Karaer	68
34	İki Mehtap Arasında	Kemal Sayar	68
35	Dökülüş	Alaeddin Özdenören	68
36	Tahta, Kürsü ve Çocuklar	Behçet Necatigil	68
37	Lisan	Ziya Gökalp	68
38	Uyanma	Ahmet Hamdi Tanpınar	68
39	Siperden Mektup	İbrahim Alaeddin Gövsa	68
40	Siste Söyleniş	Yahya Kemal Beyatlı	68
41	Bırak Beni Haykırayım	Mehmet Emin Yurdakul	69
42	İstiklal Marşı	Mehmet Akif Ersoy	116
43	15 Temmuz Destanı	Nurullah Genç	122
44	Mihriban	Abdurrahim Karakoç	132
45	Anadolu	Abdurrahim Karakoç	136
46	Nasihat	Karacaoğlu	136
47	Karasevda	Cahit Sıtkı Tarancı	137
48	Nasihat	Karacaoğlu	137
49	Vatan Destanı	Halit Fahri Ozansoy	137
50	Bir vakte erdiki bizim günümüz	Ruhsati	137
51	Bingöl Çobanları	Kemalettin Kamu	137
52	Veda	Necip Fazıl Kısakürek	144
53	Veda	Orhan Seyfi Orhon	144
54	Sana Derler Süphan Dağı	Aşık Kerem	172
55	Başlıksız	Anomim	173
56	İlahi	Yunus Emre	173
57	Hayali'nin Gazelleri	Hayali	174
58	Han Duvarları	Faruk Nafiz Çamlıbel	174
59	Başlıksız	Şeyhülislam Yahya	174
60	Salkım söğüt	Nazım Hikmet Ran	174
61	Baharın İlk Sabahları	Orhan Veli Kanık	175
62	Bülbül Ne Yatarsın Bahar Erişti	Karacaoğlu	175
63	Başlıksız	Nabi	175
64	Başlıksız	Bahtiyar Vahapzade	175
65	Bir Kez Gönül Yıktın İse	Yunus Emre	176
66	Rindlerin Akşamı	Yahya Kemal Beyatlı	176
67	Tutam Yar Elinden	Ercişli Emrah	176
68	Başlıksız	Aşık Kul Nuri	176
69	Kaldırımlar	Necip Fazıl Kısakürek	177
70	93 Harbi Koçaklaması	Çıldır Aşık Şenlik	177
71	Her Şey Yerli Yerinde	Ahmet Hamdi Tanpınar	177
72	Leylekler	Ali Mümtaz Arolat	177
73	Başlıksız	Anomim	177
74	Uçurum, Su, Kırlangıç	Süreyya Berfe	178
75	Bizim Sahraların Başı	Ercişli Emrah	179
76	Söyle Sevda İçinde Türkümüzü	Fazıl Hüsnü Dağlarca	179
77	Su Kasidesi	Fuzuli	179
78	Ela Gözlerine Kurban Olduğum	Aşık Ömer	179
79	Evlerinin Önü Kuyu	Karacaoğlu	179
80	Aynalardan Uzakta	Ümit Yaşar Oğuzcan	180
81	Bahar Yeli	Cahit Sıtkı Tarancı	180
82	Fetih Marşı	Arif Nihat Asya	180
83	Fotoğraf	Cemal Süreyya	181

84	Nerdesin	Ahmet Kutsi Tecer	209
85	Üvercinka	Cemal Süreyya	210
86	Güzelliğin on para etmez	Aşık Veysel	214
87	Silham-ı Kaza	Nefi	261
88	Mahkeme Meclisi İcat Olduğu	Seyrani	261
89	Terkib-i Bend	Ziya Paşa	261
90	Örümcek Ağı	Necip Fazıl Kısakürek	274
91	Solgun Bir Gül Dokununca	Behçet Necatigil	275
92	Akıncılar	Yahya Kemal Beyatlı	276
93	Başlıksız	Anonim	276
94	Sazıma	Aşık Veysel	289
95	Gel Çadır Kur	Cahit Sıtkı Tarancı	289

Yukarıda yer alan tablodan da okunacağı üzere, incelenen ders kitabında 60 farklı şairin 95 adet şiirine rastlanmıştır. 3 adet şiirin yazar bilgisi hakkında bilgi verilmemiştir (anonim). Bazı şairlerin ise birden çok şiirine ilgili kitapta yer verilmiştir. 3 ve 3ten fazla şiirine yer verilen şairler aşağıdaki grafikte belirtilmiştir:

Şekil 5.1. Şair ve şiir sayısı

Yukarıdaki grafikte de görüleceği gibi, Cahit Sıtkı Tarancı, Karacaoğlu ve Yahya Kemal Beyatlı'nın 5'er şiiri ders kitabına eklenmiştir. Mehmet Akif Ersoy ve Necip Fazıl Kısakürek 4'er şiir, Arif Nihat Asya, Faruk Nafiz Çamlıbel ve Yunus Emre ise 3'er şiirle temsil edilmiştir. 2'şer şiirler temsil edilen şairler şu şekildedir: Abdurrahim Karakoç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Haşim, Aşık Ömer, Aşık Veysel, Behçet Necatigil, Cemal Süreyya, Ercişli Emrah, Fuzuli. Bunların dışında kalan şairlerin ise 1'er şiiri kitaba eklenmiştir.

Halk edebiyatına dahil şairler şu şekildedir: Aşık Kerem, Aşık Kul Nuri, Aşık Ömer, Aşık Veysel, Çıldır Aşık Şenlik, Ercişli Emrah, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Hayali, Karacaoğlu, Nabi, Nefi, Ruhsatı, Seyrani.

Yukarıda ele alınan şair listesi incelenen ders kitabında divan edebiyatı, halk edebiyatı ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatından geniş bir şair seçkisinin kullanıldığını göstermektedir.

5.3. Şiirlerin Kök Değerler Bağlamında Analizi

Tablo 1'e göre 9.sınıf *Türk Dili ve Edebiyatı* kitabında birçok şair ve şiire yer verildiği görülmektedir. Kök değerlerin öğrencilere aktarılmasında veya öğretilmesinde bu şiirlerin önemli bir yeri vardır. Bundan dolayı bu çalışmanın devamında tespit edilen şiirlerin hangi kök değerleri yansıttığı ele alınmıştır.

Tablo 5.2. Şiirler ve kök değerler

Kök Değerler & Şiirler	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam (f)
Senden Sonra							√				1
Biraz Daha				√	√		√				3
Yayla Dumanı							√				1
Anneciğim							√				1
Tefvizname					√	√					2
Anılar Defterinde Gül Yaprağı							√				1
San'at							√		√		2
Endülüks'te Raks							√				1
Bir Yolcuya									√		1
Eski paris							√				1
Bizim Memleket									√		1
Kubbeler									√		1
Çanakkale Şehitlerine									√		1
Semai							√				1
Köşe							√				1
Türküler Dolusu									√		1

Titrek bir damladır							√				1
Sol Cennetin İrmakları							√				1
Pire Destanı											0
Hürriyet Kasidesi							√				1
İstiklal Marşı							√		√		2
Su Kasidesi							√				1
Otuz beş yaş					√						1
Bu Sabah Hava Berrak							√				1
Mecnun'um Leyla'mı Gördüm							√				1
İstiklal marşı							√		√		2
Geri Gelen mektup							√				1
Sakarya Türküsü					√			√	√		3
Bayrak							√		√		2
Merdiven					√						1
Birazdan Gün Doğacak								√			1
Yarı Yol											0
Başlıksız								√			1
İki Mehtap Arasında							√				1
Dökülüş											0
Tahta, Kürsü, Çocuklar											0
Lisan							√				1
Uyanma											0
Siperden Mektup									√		1
Siste Söyleniş							√				1
Bırak Beni Haykırayım	√								√		2
İstiklal Marşı						√		√	√		3
15 Temmuz Destanı						√		√	√		3
Mihriban							√				1
Anadolu					√				√		2

Nasihat							√				1
Karasevda							√				1
Nasihat					√	√					2
Vatan Destanı									√		1
Bir vakte erdi ki bizim günümüz			√								1
Bingöl Çobanları							√				1
Veda							√				1
Veda				√							1
Sana Derler Süphan Dağı											0
Başlıksız					√		√				2
İlahi							√				1
Hayali'nin gazelleri						√					1
Başlıksız							√				1
Han Duvarları							√				1
Salkım söğüt											0
Baharın İlk Sabahları							√				1
Bülbül Ne Yatarsın Bahar Erişti							√				1
Başlıksız					√						1
Başlıksız									√		1
Bir Kez Gönül Yıktın İse											0
Rindlerin Akşamı											0
Tutam Yâr Elinden											0
Başlıksız											0
Kaldırımlar											0
Harbi Koçaklaması									√		1
Her Şey Yerli Yerinde							√				1
Leylekler					√						1
Başlıksız							√				1
Uçurum ,Su , Kırlangıç							√				1

Bizim Sahraların Başı							√				1
Söyle Sevda İçinde Türkümüzü							√				1
Su Kasidesi							√				1
Ela Gözlerine Kurban Olduğum							√				1
Evlerinin Önü Kuyu							√				1
Aynalardan Uzakta							√				1
Bahar Yeli					√		√				2
Fetih Marşı									√		1
Fotoğraf											0
Nerdesin					√		√				2
Üvercinka							√				1
Güzelliğin on para etmez							√				1
Sihamı kaza					√						1
Mahkeme meclisi icat olduğu								√			1
Terkib-i Bend	√		√								2
Örümcek Ağı					√						1
Solgun Bir Gül Dokununca											0
Akıncılar									√		
Başlıksız							√				1
Sazıma			√								1
Gel Çadır Kur							√				1

Tablo 2 incelendiğinde 9.sınıf *Türk Dili ve Edebiyatı* ders kitabındaki 95 şiirin tamamındaki detaylara bakılmış ve on farklı kök değer üzerinden analiz yapılmıştır. Yapılan incelemelere göre şiirlerde en çok bulunan kök değerler sevgi, vatanseverlik ve sabırdır. Değerlendirmeler sonucunda ‘Senden Sonra’ (f=1) şiiri: sevgi kök değerini, ‘Biraz Daha’ (f=3) şiiri: öz denetim, sabır ve sevgi , ‘Yayla Dumanı’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Anneciğim’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Tefvizname’ (f=2) şiiri: sabır ve saygı , ‘Anılar defterinde gül yaprağı’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘San’at’ (f=2) şiiri: sevgi ve vatanseverlik, ‘Endülüks’te Raks’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Bir yolcuya’ (f=1) şiiri: vatanseverlik , ‘Eski Paris’ (f=1) şiiri:

sevgi , ‘Bizim memleket’ (f=1) şiiri: vatanseverlik, ‘Kubbeler’ (f=1) şiiri: vatanseverlik, ‘Çanakkale Şehitlerine’ (f=1) şiiri: vatanseverlik , ‘Semai’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Köşe’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Türküler Dolusu’ (f=1) şiiri: vatanseverlik , ‘Titrek bir damladır’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Sol cennetin ırmakları’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Pire destanı’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Hürriyet kasidesi’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘İstiklal marşı’ (f=2) şiiri: sevgi ve vatanseverlik, ‘Su kasidesi’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Otuz beş yaş’ (f=1) şiiri: sabır , ‘Bu sabah hava berrak’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Mecnun’um Leyla’mı gördüm’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘İstiklal marşı’ (f=2) şiiri: sevgi ve vatanseverlik , ‘Geri gelen mektup’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Sakarya Türküsü’ (f=3) şiiri: sabır, sorumluluk ve vatanseverlik, ‘Bayrak’ (f=2) şiiri: sevgi ve vatanseverlik, ‘Merdiven’ (f=1) şiiri: sabır , ‘Birazdan gün doğacak’ (f=1) şiiri: sorumluluk, ‘Yarı yol’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Başlıksız’ (f= 1) şiiri: sorumluluk , ‘İki mehtap arasında’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Dökülüş’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Tahta, Kürsü, Çocuklar’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Lisan’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Uyanma’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Siperden mektup’ (f=1) şiiri: vatanseverlik, ‘Siste söyleniş’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Bırak beni haykırayım’ (f=2) şiiri: adalet ve vatanseverlik, ‘İstiklal marşı(Kahraman Ordumuza)’ (f=3) şiiri: saygı, sorumluluk ve vatanseverlik, ‘ 15 Temmuz destanı’ (f=3) şiiri: saygı, sorumluluk ve vatanseverlik, ‘Mihriban’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Anadolu’ (f= 2) şiiri: sabır ve vatanseverlik, ‘Nasihat ’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Karasevda’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Nasihat’ (f=2) şiiri: sabır ve saygı, ‘Vatan destanı’ (f=1) şiiri: vatanseverlik, ‘Bir vakte erdi ki bizim günümüz’ (f=1) şiiri: dürüstlük, ‘Bingöl çobanları’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Veda’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Veda’ (f=1) şiiri: öz denetim, ‘Sana derler Süphan dağı’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Başlıksız’ (f.=2) şiiri: sabır ve sevgi , ‘İlahi’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘ ‘Hayali’nin gazelleri’ (f=1) şiiri: saygı , ‘Başlıksız’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Han duvarları’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Salkım söğüt’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Baharın ilk sabahları’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Bülbül ne yatarsın bahar erişti’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Başlıksız’ (f=1) şiiri: sabır , ‘Başlıksız’ (f=1) şiiri: vatanseverlik, ‘Bir kez gönül yıktın ise’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği , ‘Rindlerin akşamı’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği , ‘Tutam yar elinden’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Başlıksız’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, ‘Kaldırımlar’ (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği , ‘Harbi koçaklaması’ (f=1) şiiri: vatanseverlik, ‘Her şey yerli yerinde’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Leylekler’ (f=1) şiiri: sabır , ‘Başlıksız’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Uçurum, su, kırlangıç’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Bizim sahraların başı’ (f=1) şiiri: sevgi, ‘Söyle sevda içinde türkümüzü’ (f=1) şiiri: sevgi , ‘Su

kasidesi' (f=1) şiiri: sevgi , 'Ela gözlerine kurban olduğum' (f=1) şiiri: sevgi , 'Evlerinin önü kuyu' (f=1) şiiri: sevgi, 'Aynalardan uzakta' (f=1) şiiri: sevgi, 'Bahar yeli' (f=2) şiiri: sabır ve sevgi, ' Fetih marşı' (f=1) şiiri: vatanseverlik, ' Fotoğraf' (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, 'Nerdesin' (f=2) şiiri: sabır ve sevgi, 'Üvercinka' (f=1) şiiri: sevgi, 'Güzelliğin on para etmez' (f=1) şiiri: sevgi, 'Sihamı kaza' (f=1) şiiri: sabır, 'Mahkeme meclisi icat olduğu' (f=1) şiiri: sorumluluk, 'Terkib-i Bend' (f=2) şiiri: adalet ve dürüstlük, 'Örümcek ağı' (f=1) şiiri: sabır , 'Solgun bir gül dokununca' (f=0) şiiri: herhangi bir kök değeri içermediği, 'Akıncılar' (f=1) şiiri: vatanseverlik, 'Başlıksız' (f=1) şiiri: sevgi, 'Sazıma' (f=1) şiiri: dürüstlük, ve son olarak 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan 'Gel çadır kur' (f=1) şiirinin sevgi kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki 95 şiirde en sık kullanılan kök değerin sevgi (f=48) olduğu ortaya çıkmıştır. Şiirler içerisinde hiç kullanılmayan kök değerlerin ise dostluk(f=0) ve yardımseverlik (f=0) olduğu anlaşılmaktadır. Şiirlerde vatanseverlik (f=20), sabır (f=14) , sorumluluk (f=6), saygı (f=5) , dürüstlük (f=3), adalet (f=2), öz denetim(f=2) kök değerlerine göre daha fazla yer almıştır. 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki şiirlerde geçen kök değerlerle ilgili içerikler şu şekilde teker teker açıklanmıştır:

'Senden sonra' (s.15) adlı şiirde Türk edebiyatının önemli aydınlarından ve aşk şairi olarak bilinen Faruk Nafiz Çamlıbel'e seslenilmiştir. Ölümünden sonra kendisine duyulan özlem duygusu ve ona olan hayranlığını gösterme açısından şiirin, sevgi kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

'Biraz daha' (s.15) adlı şiirde şair 1901'de İstanbul Kızıl Toprak'ta doğan Halide Nusret Zorlu Tuna'dır. Şair bu şiirde hayatta sevdiği her şeyden zevk almayı ve onları tekrar tekrar yaşayabilmeyi biraz daha istemiştir. Bülbülün sesini duymak, gülün kokusunu almak ve çocukların kahkahalarını duymak gibi 3 farklı içeriğe sahip dizeler incelenmiştir. O yüzden isteklerinde kontrollü davranışa yönelik beslediği duygu açısından şiirin öz denetim kök değerini içerdiği belirlenmiştir. Bununla beraber sevdiği şeyleri istemek ve tüm bunları bekleyerek dile getirmesi şiirin sabır ve sevgi kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Yayla Dumanı (s.15) adlı şiirin ana temasında doğa sevgisi vardır. Şair, Anadolu insanının ve kendisinin de hayatında büyük önem taşıyan yayla motifi çerçevesinde yaylaya olan sevgisini ve yaylalardaki güzel doğa görüntüsünü dile getirmiştir. Ömer Bedrettin Uşaklı tarafından yayımlanan bu şiirin doğaya duyulan yakın ilgisi nedeniyle şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Anneciğim (s.15) adlı şiirde bir anne ve oğlu arasındaki şefkatli durumdan bahsedilmiştir. Anne sevgisinin bir evlat için hassasiyet taşıdığı ve evlatları için verdiği emeklerle saçlarına akların düştüğü gibi konulara yer verilmiştir. Tüm bu içerikler değerlendirildiğinde anneye eşsiz bir düşkünlüğün olması açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği görülmüştür.

Tefvizname (s.15) adlı şiirde ‘tevekkül’, ‘rıza’ ve ‘tefviz’ kavramlarının önemini anlatan dizelere yer verilmiştir. Kâinatta insanoğlunun başına gelen iyi veya kötü her şeyin Allah’tan geldiğine inanıldığı anlatılmıştır. Teması Allah’a inanç ve iman olan bu şiirin, Allah’tan gelen her şeyi sabrederek beklemesi gerektiği ifade edilmiştir. Allah’ın takdirine inanmak ve ondan gelene sabretmek açısından saygı ve sabır kök değerlerini içerdiği görülmüştür.

Anılar Defterinde Gül Yaprığı (s.15) adlı şiirde aşk, acı ve üzüntüye yer verildiği görülmüştür. Şiirde geçen ‘Deli gibiyim sensiz bu sessizlikle’ dizesi ile ortada karşılıksız bir sevginin var olduğu anlatılmıştır. Bu anlamda tek kişilik ruh hali betimlenmiştir. Aşığı ilgilendiren duygunun yoğun ele alındığı bu şiirde sevgi kök değerine değinmiştir.

San’at (s.17) adlı şiir 6 dörtlükten oluşur. Ve toplamda 24 dizesi vardır. Şiirin farklı fikir kategorilerinde analiz edilmesi şu şekilde açıklanmıştır: Ali İhsan Kolcu Sanat şiirini tahlil ederken, ‘bu şiirde Batı sanatına, edebiyatına aşırı bir hayranlık duyan ve kendi kültürel değerlerine, sanatına, edebiyatına ve şiirine sırt çeviren ya da bu değerleri Batılı bir bakış açısıyla değerlendiren sanatçılarla onların aksine kendi ulusal kültür, sanat, edebiyat ve folklor değerleriyle barışık sanatçıların karşılaştırmasını yapar.’ (Kolcu, 2007: 165). Burada kültür varlığına, sanata ve mimariye duyulan sevginin doğruluğu kanıtlanmaktadır. O yüzden öncelikle çalışma kapsamında ele alınan şiirin ilk beş dörtlüğünde genel olarak sevgi kök değeri yer almaktadır. Bununla beraber, San’at şiirinin Faruk Nafiz Çamlıbel’in sanat anlayışını yansıtan manzum bir poetika olduğunu dile getiren Nurullah Çetin’e göre ise şiirde; “kozmopolit, batıcı, kültürel anlamda milli benliğini kaybetmiş olanlara karşı Anadolu kaynaklı Türk- İslam kültürünü, sanatını ve dünya görüşünü öne çıkar(an)” (Çetin, 2004: 15) bir izleksel atmosfer söz konusudur. Bunun sonucunda ise Anadolu’nun bir hazine kadar kıymetli olduğunu vurgulamıştır. ‘Yazılmamış bir destan gibi Anadolu’muz’ sözleriyle memlekete olan sevgisinden dolayı ise vatanseverlik kök değerinin ele alındığı incelenmiştir.

Endülüs’te Raks (s.20) adlı şiir, Şairin İspanya’ya beslediği büyüleyici güzellikten bahsedilmiş olup İspanya geceleri ve raks âlemlerinde gördüklerini etkilenerak aktarması

gibi konulara yer verilmiştir. Büyülü manzaranın tasvir edilmesi açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Bir Yolcuya (s.20) adlı şiir ‘mücadele’, ‘zafer’, ‘şehitlik’ ve ‘özgürlük’ temasına değinilmiştir. Düşman işgalinde Çanakkale Savaşı için verilen fedakârlığın önemi dile getirilmiştir. Çünkü Şair, Dur ve düşün diyerek savaşın zorluklara direnç gösterilerek başarıya ulaştığını anlatıyor. Aynı zamanda Vatan’a olan sevgi ‘vatan kalbinin attığı yer’ dizesinde derin ve etkileyici bir şekilde belirtilmiştir. Vatan uğruna verilen destansı mücadele şiire yansıtılmıştır. Vatan’ı kalbimiz olarak nitelendirmesi, vatanı savunması, vatan için milli birlik-beraberliğin aktarılması, vatan tutkusu ve son olarak da vatan kutsallığı açısından şiirin vatanseverlik kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Eski Paris (s.21) adlı şiir Yahya Kemal Beyatlı’ya aittir. Şiir, hayatın her anından zevk almanın önemini vurgulayan bir anlam taşımıştır. Bununla beraber bu sevinçten alınan haz dizelere aktarılmıştır. Zamanın her anında mutluluğu ve anlamı yakalamak, hayatı daha dolu dolu yaşamak ve sevgiyle yaklaşmak açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Bizim Memleket (s.21) adlı şiir vatana olan sevgiyi sadelik ve yalınlıkla ele almıştır. Şair, Bozkır savaşçıların yani Türklerin en güçlü silahı olan okla yayından söz etmiştir. Okla yayının buradaki sembolü ‘güç’ ve ‘kuvvettir.’ Memleket yolunda kurban olacak kişilerin öncelikle gençler olması gerektiği ifade edilmiştir. Vatana canını vermek ve vatan için savaşacak olanların ulusal onurları anlatılması açısından şiirin vatanseverlik kök değerini içerdiği analiz edilmiştir.

Kubbeler (s.24) adlı şiir Arif Nihat Asya'nın en tanınmış şiirleri arasındadır. Birçok metafor tarihi miras açısından kullanılarak vatanımızın ne kadar güzel olduğuna dikkat çekmektedir. Şiir kubbe, cami, minare gibi sembolleri derin bir şekilde ifade ettiği bir metin olarak karşımıza çıkar. Ayasofya, Laleli, Süleymaniye gibi mimari eserlerden hayranlıkla söz edilmiştir. Mimari değerlere duyulan bağlılığın hissedildiği bu şiirde vatanseverlik kök değeri vardır.

Çanakkale Şehitlerine (s. 25) adlı şiir karşımızda birisi varmış gibi konuşarak ve soru sorarak istifham sanatı yapılan bir eserdir. Çanakkale zaferi için çatışma yapılan Boğaz’da savaşın gerçek yüzünü anlatılmaktadır. Okuyucuya savaşta yaşanan bombaların, topların ve güllerin üzüntü dolu karesi ile savaş sahnesi dile getirilmiştir. Düşman saldırısına karşı, kahramanların mücadelesini güçlü bir üslup ile işleyen şiirin vatanseverlik kök değeri ile ilişkili olduğu kabul edilmiştir.

Semai (s. 27) adlı şiirin temasında aşk ve doğa ilişkisi vardır. Şair doğadan esinlenerek sevdiği kız olan Elif'e kendisini özel hissettirecek hitaplarda bulunmuştur. 'Deni gönül abdal olmuş, Gezer Elif Elif diye' dizesi Elif'i çok sevdiğinin katınıdır. Gönülünün onun sevgisiyle nasıl dolu olduğunu aktarmıştır. Şiirin son dörtlüğünde ise Elif'in elinde bardak olması (güzel endamı) veya yeşilbaşlı ördek gibi yüzmesine (uzun endamı) benzetmesi arasında doğa ile de güzel bir ilinti kurulduğu görülmektedir. Neşeli ve eğlenceli duygularla aşkı dillendiren şiirin güzellik simgesi açısından sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Köşe (s. 28) adlı şiiri değerlendirdiğimiz zaman sevginin insan üzerindeki etkisini doğa betimlemeleriyle yani bulut, yağmur, güneş ve kar gibi tasvirlerle verildiğini görüyoruz. Şair 'Ve güldün rengârenk yağmurlar yağdı' diyerek sevgiliye beslenen yoğun aşkından söz eder. Bununla beraber 'deli köşem' sözleriyle duygusal olarak en etkileyici yerde bulunduğunu tanımlar. Şiirin her köşesine serpiştirilen tutkulu bir sevgi ile derin bağ oluşturma açısından sevgi kök değeri içerdiği analiz edilmiştir.

Türküler Dolusu (s. 29) adlı şiir Türkülerin önemini aktarıyor. Duygusal içeriği vatandan bahsedilen bu şiir okuyucu üzerinde derin bir iz bırakmıştır. Türkülerin 'köyümüz' 'köylümüz' ve 'memleketimiz' ifadeleri ile özdeşleştirildiğini görüyoruz. Şiirde vatan sevgisinin simgesel anlamı olarak kullanılan dağ ve yayla unsurlarından vatanseverlik kök değerini içerdiği gözetlenmiştir.

Titrek bir damladır (s. 29) adlı şiir sevgili için bekleyişinin verdiği hüzünden söz etmiştir. Zaman bu bekleyişte metafor olarak kullanılmıştır. 'Bir zambak kadar beyazdı yüzün' mısrasıyla insanın kırılganlığını betimlediği bir şiir parçasıdır. Aşk -sevgi ve hüznle iç içe geçmiş bir duygunun bileşiminden oluşan bu şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Sol Cennetin Irmakları (s. 30) adlı şiir ilahi aşktan bahseder. Allah sevgisinin insan üzerinde huzur ve dinginlik verdiğini anlatır. 'Son cennetin ırmakları-Akar Allah deyu deyu' sözleriyle Allah'a adanmışlık ve bağlılığa yer verilmiştir. Her dizede ilahi yansımalar vardır. Allah'ı anarak cennetten ve bülbüllerden oluşan bir betimleme yapılmıştır. Allah'a yönelim olmasından ve O'nun kudretinin anılmasından dolayı şiirin sevgi kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Pire Destanı (s. 30) adlı şiir bir pireyi insanmış gibi tasvir eder. Pirenin küçük ve basit bir varlık olmasına rağmen kendisini yükseklerde görmesini vurgulamıştır. Ve bu da bir nevi kibirli insanların yansıması demektir. Şiirin hiçbir kök değeri içermediği görülmüştür.

Hürriyet Kasidesi (s. 30) adlı şiir Tanzimat Edebiyatı'nın ve Namık Kemal'in en yaygın olan şiirleri arasında yer alır. Şiirde, hürriyet kavramı ile ilgili duygular vardır. Özgürlüğe olan arayışın ve arzunun işlenmesi bu şiiri ön plana çıkarmıştır. 'Esir-i aşkın olduk' sözleriyle hürriyete övgü yapılmıştır. Hürriyet, özgürlük ve bağımsızlık sevgisine dayalı olan şiirin sevgi kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

İstiklal Marşı (s. 30) adlı şiirin 10.kıtası ele alınmıştır. Mehmet Akif Ersoy tarafından yazılmıştır ve Milli Marş olarak bilinir. İki farklı yön ile bu marşın önemi ortaya çıkmıştır. 'Birincisi tarihî oluşundan kaynaklanan değeri, ikincisi de edebî metin olarak taşıdığı değerdir' (Önal, 2011: 34). Şiir, özgürlükten vazgeçilmeyeceği bakımından çok sağlam bir anlatım gücüne sahiptir. Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl! Sözü ile hür yani hürriyete gönderme yapılmıştır. Böylece vatan sevgisi arasında bir bağ oluşmuştur. Bayrağımızın özgürce dalgalanması için verilen mücadelede seve seve kan döküleceği mesajı verilmiştir. Bunun sonucunda bayrağın sevgi temelinde birleştirildiğini görürüz. Her mısrasında vatan, millet, toprak ve hürriyet olması şiirin hem vatanseverlik hem de sevgi kök değerlerini içerdiği belirlenmiştir.

Su Kasidesi (s. 31) adlı şiirin temasında nazlı bir sevgiliye olan aşk vardır. Şair bu şiirde sevgilinin eşsiz olduğunu anlatıyor. Gül simgesi ile sevgilinin güzelliği dile getirilmiştir. Gönül dünyasının ve sevgiliye duyulan duygusal yolculuğun paylaşıldığı bu şiirde sevgi kök değerine ulaşılmıştır.

Otuz beş yaş (s. 31) adlı şiir hayatın zorluklarını ve acılarını dile getirmiştir. Geç fark ettim taşın sert olduğunu! Sözleriyle bazı şeyleri fark edip olgunlaşma süresinin zaman içinde olabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca şair burada deneyimlediğimiz tecrübelerin bekleyerek nasıl şekillendiğini anlatıyor. Gerçeklerin zaman içerisinde fark edilmesi (suyun insanı boğduğunu, ateşin insanı yaktığını, taşın sert olduğunu vb.) sabır kök değeri ile ilişkili olduğunu gösterir.

Bu Sabah Hava Berrak (s. 31) adlı şiir yalın bir dil tarzında yazılmıştır. Yaşama sevinci doğadan yola çıkarak şiir yoluyla aktarımda bulunmuştur. Havanın berraklığı, gökyüzünün maviliği, ağaçların yeşilliği ve bulutların güzelliğinden söz edilmiştir. Okuyucuya bu güzelliklerden ilham alarak pozitif düşünmeyi amaçlamıştır. Yaşamın sunduklarına karşı sevinç ve coşku duymak açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Mecnun'um Leyla'mı Gördüm (s. 31) adlı şiir aşk kahramanlarını betimler. Türk Edebiyatında sıklıkla karşılaştığımız aşk mesnevisi olan Leyli (Leylâ) ve Kays (Mecnun) isimlerine ile atıflar yapılmıştır. Aşk uğruna deliye dönen Mecnun'un tema olarak

Leyla'ya duyduğu büyük aşkın işlenmesi, şiirin sevgi kök değerini içerdiğini ortaya koymuştur.

İstiklal marşı (s. 32) adlı şiirin 6.kıtası ele alınmıştır. "Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:' sözleriyle Şair, halka sesleniş ile topraklarımızın değerini vurgulamıştır. Dünyaları bile bize verseler bunun sonucunda vatanını satmaması (ihnet etmemesi) ve düşmana vermemesi gerektiğini dile getirmiştir. Yani vatan sevgisinin yüceliğine değinmiştir. Bunun dışında, 'Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.' sözleriyle kan, mücadele ve fedakârlık ile gaziler tarafından kazanılan topraklara ve özellikle şehitlere saygı gösterilmesi gerektiğini anlatır. Her adımda toprakların değerini hatırlatan şiirin bu yönüyle vatanseverlik kök değerini ve şehitlerimizin naaşlarını kutsal bir borç olarak kabul etmek yönünden de saygı kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Geri Gelen mektup (s. 32) adlı şiir bir aşığın sevdalisına yazdığı mektup tarzındadır. "Ruhun mu ateş yoksa o gözlerin mi alevden?" sözleriyle sevdalısının gözlerindeki bakışlarından büyü gibi etkilendiğini anlatıyor. Şiirin anlamını güçlendiren şairin, sevdalisına seslenerek aşk dolu atmosferi sunma açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Sakarya Türküsü (s. 33) adlı şiir Necip Fazıl Kısakürek'indir. Necip Fazıl, Sakarya Türküsü 'nü 1949 yılında Ankara'dan İstanbul'a dönerken seyrettiği Sakarya Nehri'nin kendi üzerinde uyandırdığı duygulardan yola çıkarak yazmıştır (Çetin, 2011, s. 225). 'Eyvah, eyvah, Sakarya'm, sana mi düştü bu yük? Bu dava hor, bu dava öksüz, bu dava büyük!' sözleriyle halka zafer için mücadele etmesi açısından omuzlarına yüklenen, şerefli olduğu kadar ağır bir görevden bahsedilmiştir. Halkın üstlenmesi için verilen görevin sorumluluk kök değeri ile bağlantısı olduğu bulunmuştur. Bununla beraber şiirin son dizesinde yer alan 'Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya!' sözleriyle halka tekrar bir çağrıda bulunma vardır. Tekrar ayağa kalkıp direniş göstermeyi simgeleyen dizelerdir. Zafer için yeniden güç bulup devam etmesi gerektiğini hatırlatan bu dize sayesinde şiirde vatanseverlik kök değerinin olduğu bulunmuştur. Son olarak 'Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.' dizesinde halkın sayısız zorlukları başarmasındaki etkenin azim ve kararlılık olduğunu özetlemiştir. Her badireye atılan adımın sonucunda sebat etme açısından şiirin sabır kök değerini içerdiği tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda Sakarya Türküsü adlı şiirin 3 farklı(sorumluluk-vatanseverlik-saygı) kök değerini içerdiği bulunmuştur.

Bayrak (s. 39) adlı şiir Türk bayrağına olan sevgiyi, bayrağın hürce dalgalanmasını, askerlerin kanını, birliğin simgesini, bağımsız yaşamayı ve hürriyetin coşkusunu anlatmıştır. Şair aynı zamanda bayrağı göklerde görüyor yani Türk milletinin kimliğini fiziksel olarak övgü şeklinde anlatıyor. "Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü" dizesi ile manevi değerlerden biri olan şehitlik kültürüne değinilmiştir. Kültürel değerlere karşı hassas olmak ve bayrağa yakın ilgi göstermek yönüyle şiirin vatanseverlik ve sevgi kök değerlerini içerdiği tespit edilmiştir.

Merdiven (s. 67) adlı şiir merdiven görseli ile bir yaklaşım sergilemiştir. 'Ağır, ağır çıkacaksın bu merdivenlerden' gibi dizeler incelendiğinde şair, okuyucuyu hayat akışının kontrollü olması konusunda uyarmıştır. Merdivenin her adımının insan hayatı için inişli çıkışlı olduğunu ve bu deneyimlerin yavaş yavaş gerçekleşmesini temsil eden şiirin sabır kök değerini içerdiği analiz edilmiştir.

Birazdan Gün Doğacak (s. 68) adlı şiir doğa olaylarını sorumluluk kök değeri ile ilişkilendirilmiştir. İnsan hayatında var olan günün doğması güneşin, esmek rüzgârın ve dolanıp diyarlara yağmur taşımak gibi bulut döngüsünden bahsedilmiştir. Hayatta her canlının veya varlığın bir mesuliyet taşımayı gerektirdiğini vurgulayan bu şiirde sorumluluk kök değeri ile karşılaşılmıştır.

Yarı Yol (s. 68) adlı şiir Ahmet Haşim tarafından yazılmıştır. Şiirin melankolik dizeleri göze çarpmaktadır. Yapılan araştırmaya göre bu şiirde herhangi bir kök değer saptanmamıştır.

Başlıksız (s. 68) adlı şiirde sorumluluk kök değeri vardır. Düzenli olarak her sabah yapılan bir eylem özetlenmiştir. Askerlerin sistemli bir şekilde talime (askeri eğitim-öğrenim) gitme eylemini üstlenmesi şiirin sorumluluk kök değerini içerdiğini gösterir.

İki Mehtap Arasında (s. 68) adlı şiir aşk temasını kalp simgesiyle ele almıştır. Deneyimlenen her aşkın farklı bir biçimde şekillenen güce sahip olduğunu ve buna ilaveten aşkın çok yönlülüğü anlatılmıştır. Dizede yer alan Kalp şekli sevgi duygusunun temsidir. Aşk kaynağı ve sevgi anlayışı açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği görülmüştür.

Dökülüş (s. 68) adlı şiir duygusal kırılmaları, içsel çöküş ve boşluk hissini vurgular. Fakat yapılan araştırma sonucunda şiirin herhangi bir kök değeri ele almadığı tespit edilmiştir.

Tahta, Kürsü, Çocuklar (s. 68) adlı şiir eğitimin önemini dile getirmiştir. Şair tahta, kürsü ve çocuklar simgelerinin rollerinden bahsetmiştir. Fakat değerlendirmenin sonucunda şiirin herhangi bir kök değeri içermediği görülmüştür.

Lisan (s. 68) adlı şiir Türkçe dilinin muhteşemliğinden bahsetmiştir. Şair, Türk diline dair düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmiştir. Şiirin 3. dizesinde en uygun konuşma dilinin İstanbul Türkçesi olduğunu söylemiştir. Türkçe dilinin zenginliğini toplumsal bir güç olarak çağrışımında bulunan şairin, bu şiirinde sevgi kök değeri analiz edilmiştir.

Uyanma (s. 68) adlı şiir zaman ve uyanış temalarını işlemiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar'a ait olan bu şiirin içerisinde herhangi bir kök değer bulunmamıştır.

Siperden Mektup (s. 68) adlı şiir, askerin bir anneye seslenerek savaşın içerisinde yaşadığı yıkıcı etkiyi, çaresizliği ve duygusal durumları aktarır. Devlet ağacını yolmasın; anne! Ve Bayrağın gül rengi solmasın; anne! Sözleriyle Türk milletinin direncinin zayıflamamasına yönelik hitapta bulunan bir vatanseverlik arzusu ima edilmiştir. Ulusal kimlik için fedakârlığın kararlılığını dile getiren bir ruh hali özetlenmiştir. Diğer yandan dile getirilen bayrak için 'oğlunun kanı' ifadesinde kahramanlık duygusu dikkat çekmiştir. Vatana olan sadakatin ve özellikle toplum birliğine sahip çıkmak için göze çarpan dizelerin içeriğinden, şiirde vatanseverlik kök değerine ulaşıldığı tespit edilmiştir.

Siste Söyleniş (s. 68) adlı şiir, Tevfik Fikret'in 'Sis' şiirine karşılık verilmesi amacıyla yazılmıştır. Yahya Kemal Beyatlı bu şiirinde İstanbul'a gönderme yapıp, manzara güzelliği yönünden İsviçre göllerine benzediğinden bahsetmiştir. İstanbul'a duyduğu ilgiyi ve bağlılığı ifade etme açısından şiirin sevgi kök değeri ile bağdaştığı görülür.

Bırak Beni Haykırayım (s. 69) adlı şiirin teması, şairlere biçilen değerdir. Şiirin yazarı olan Mehmet Emin Yurdakul'a göre bir millet için şairlerin değerini ve önemini bilmeyenler yetim çocuklar ile eşdeğerdirler. Vatan sevgisi için, şairlerin ve yazmış oldukları şiirlerin önemli bir yer tuttuğu gibi konulara yer verilmiştir. Vatan bilinci için duygulara tercüman olan şairlerden bahsedilmesi açısından şiirin vatanseverlik kök değeri içerdiği belirlenmiştir. Bununla beraber adalet kök değerinin güçlü bir şekilde vurgulandığı "Mazlumların intikamı olmak için doğmuşum" dizesi, haksızlığa karşı savunmasız olanların yanında olduğunu ve insani değerden bahsetmiştir.

İstiklal Marşı (Kahraman Ordumuza) (s. 116) adlı şiirin 10 kıtasının tamamı ele alınmıştır. Kök değerlerden önce İstiklal Marşı'mızın anlam ve önemini belirtmekte fayda vardır. İşcan ve Şimşek'e göre (2012, s. 349) 'İstiklâl Marşı, milletin yaşantılarından, ortak paydalarından doğmuş en önemli değerlerden birisidir ve İstiklâl Marşı birçok zaferleri, fedakârlıkları, acı olayları, hayalleri ve milletin ideallerini içinde barındırmaktadır. İstiklâl Marşı'nda millet olma bilinci bütünüyle ve en derin şekliyle

hissedilebilir. İstiklâl Marşı millî kimliğin dinamiklerini yansıtmaktadır.' Marşımızda birden fazla kök değer bulunmuştur. 'Arkadaş! Yurdumu alçakları uğratma, sakın.' Dizesi ile vatanımıza koruma sorumluluğuna değinilmiştir. Ona sahip çıkma mesajını veren bu dizinin şiirde vatanseverlik kök değeri olduğunu tespit etmiştir. Buna ilaveten yapılan çalışmalar sonucunda marşımızda vatanseverliğin ön planda olduğu görüşünü belirten Canım ve Çalık'a göre (2007, s. 45) 'İstiklâl Marşı'mızın altıncı kıtasında üzerinde önemle durulan iki mukaddes kavram vardır. Bunlar vatan ve şehitlikler. Bilindiği gibi vatan rastgele bir toprak parçası değildir. Bu toprakları, şehitlerimiz döktükleri kanla vatan haline gelmişlerdir. Vatanın her karış toprağı bizim için dünyalara bedeldir.' Marşın mısralarına vatanseverlik anlayışının özenle işlendiğini görebiliyoruz. Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.' İfadesinde ise saldırılara karşı ödenecek bir bedelde herkesin birleşmesi ve bunu bir sorumluluk olarak taşıması gerektiğini vurgulamıştır. O yüzden bu ifade sonucunda da sorumluluk kök değeri analiz edilmiştir. Son olarak marş, kahramanlara ve şehitlere duyulan saygı kavramını hemen hemen her dizede ifade etmiştir. Mehmet Akif Ersoy canlarını feda eden kahramanlara, saygının duyulması değerlerini anlatmıştır. Bu açıklamalar çerçevesinde İstiklal Marşı ele alındığında vatanseverlik, sorumluluk ve saygı kök değerleri ile karşılaşmıştır.

15 Temmuz Destanı (s. 122) adlı şiir zorluklara karşı halkın vermiş olduğu mücadeledir. Halkın zulme karşı tek bir ses olarak hareket etmesi gerektiğinden söz edilmiştir. Başkaldırının tüm Türk milletini ortak bir direniş halinde ilgilendirdiğini belirten dizeler incelenmiştir. Bunun sonucunda sorumluluk kök değeri ile karşılaşılıyor. Ayrıca şair, şiirin ilk kıtasında sürekli yılmayan kahramanları selamlamaktadır. Örneğin: 'Selâm Fetih burcunda dirilen yiğitlere.' veya 'Selâm, eğilmeyip de kırılan yiğitlere.' Dizelerden de anlaşılacağı üzere onurlu bir şekilde kahramanlara verilen selam ayrıca bir saygı ifadesindedir. Kahramanların anısına sahip çıkmak ve bunu tarihsel gelenek haline getirmek açısından şiirin bu dizelerde ise saygı kavramını içerdiği belirlenmiştir. Son olarak vatan için her türlü cesareti göstermek, göğüs gerdirmek, vatan için savaşmak ve ölüme gitmeyi kabul etmek vatanseverliğin en belirgin yansımasıdır. O yüzden bu açıdan bakıldığında şiirin vatanseverlik kök değerini içerdiği görülmüştür. Özetle, Nurullah Genç tarafından yazılan 15 Temmuz Destanında sorumluluk, saygı ve vatanseverlik kök değerleri vardır.

Mihriban (s. 132) adlı şiir 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında eksik bir şekilde verilip öğrencilerden tamamlanması istenmiştir. Şair, bu şiirde Mihriban'a duyduğu sevgiyi çözülmeyen, vazgeçilmeyen ve bağlanan bir durum olarak anlatmıştır.

'Tarife sığmıyor aşkın anlamı' dizesi ile kuvvetli bir aşkı ve bu aşkın sınırsız hisler yaşattığını belirtmiştir. Bu dizeler sayesinde şiirin sevgi kök değeri ile bağdaştığı görülmüştür.

Anadolu (s.136) adlı şiir isminden de anlaşılacağı üzere Anadolu topraklarını ele almıştır. 'Oy güzel vatanım' kısmı özellikle vatan güzelliklerini vurgular. Toprak değerini ele alması açısından şiirin vatanseverlik kök değerinde temel taşlarını ortaya koyduğunu görürüz. Bununla beraber şair karanlık(zor) zamanlar için pes etmeyip bunun aksine katlanmayı önerir. O yüzden beklemeyi öğütleyen mesaj gönderimi açısından şiirinin sabır kök değeri içerdiği saptanmıştır. Yapılan inceleme sonunda, hem vatanseverlik hem de sabır kök değeri içerdiği analiz edilmiştir.

Nasihat (s. 136)adlı şiir öğütlerle doludur. Şiirin beşinci kıtası ele alınmıştır. Karacaoğlan genellikle şiirlerinde bu tarz konulara her zaman değinmeye özen göstermiştir. "Sev seni seveni" dizesi, bir insan kendisiyle ilgilenen veya değer veren birine içtenlikle yaklaşması gerektiğine dayanan bir öğüt dile getirmiştir. Temelinde insanı bir davranış olan ve karşılıklı sevgi ilkesini vurgulayan şiirin sevgi kök değerini içerdiği gözlemlenmiştir.

Karasevda (s. 137) adlı şiirin teması aşk duygularının yansımasıdır. Şiir, aşk etkisi altında olan bir kişinin çoğu yönden olan değişimini ifade etmiştir. Şair aşkın insanı gerçeklikten kopardığını, körleştirdiğini, dünyayı algılayış biçiminde değişiklikler yarattığını ve kendisini kaybedebileceğini ifade etmiştir. Cahit Sıtkı Tarancı bu anlamda aşkın her yönüyle etkileyici olabileceğinin altını çizmiştir. Tutkulu bir sevdaya duyulan yakın ilgiden hareketle şiirin sevgi kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Nasihat (s. 137) adlı şiir ünlü saz şairi Karacaoğlan'a aittir. Şiirin ilk kıtası ele alınmıştır. İnsanların zayıf anlarında veya en samimi- özel duygularında onlara karşı sadakatli olmanın önemine değinilmiştir. Yani gizlilik kavramına değer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca şiir, duygusal kontrol sağlanarak anlık duygulara kapılmamayı anlatmaktadır. Başkalarının iç huzurlarını düşünerek hareket etmek ve dayanıklılığa önem göstermek açısından şiirin saygı ve sabır kök değerlerini içerdiği analiz edilmiştir.

Vatan Destanı (s.137) adlı şiir okurlarıyla vatan temasını paylaşmıştır. 'O kadar dolu ki toprağın şanla' ifadesi vatanın güçlü bir şana, zaferlere, zenginliğe, mücadelelere ve başarılarla sahip olduğunu ima etmiştir. Bin vatan kadar değerli olduğunu vurgulayan sözlerle ayrıca maneviyatın yüceltilmesi yapılmıştır. Göksel yücelik ile onurlandırıldığı

dile getirilmiştir. Vatan kavramının kadim bir yapı olarak aktarılması açısından şiirin vatanseverlik kök değeri ile bağdaştığı görülmektedir.

Bir vakte erdi ki bizim günümüz (s. 137) adlı şiir Osmanlı döneminde yazılan bir şiirdir. Şiir toplum içerisinde meydana gelen bozulmalara karşı yakınmayı dile getirmiştir. Yiğitlik, mertlik, cesaret, ahlaki dürüstlük ve erdemli olmak gibi değerlerin nasıl zayıfladığına dair bir eleştiri sunuyor. Şair bu erdemlere karşı sahte maskelerden kurtulmamızı ve duyarlı olmamızı ister. Sonuç olarak, bu tür değerlerin zaman ilerledikçe kaybolmamasına dair işlenen tema açısından şiirin dürüstlük kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Bingöl Çobanları (s. 137) adlı şiir doğanın ve hayatın genel ritmini dile getirmiştir. Şair Bingöl yaylarında olan bir çocuğun geleneksel yaşam biçimi olarak derelerde, dağlarda ve kayalarda olduğunu anlatmıştır. Doğal bir dünya görüşünü savunmuştur. Doğaya karşı duyulan derin bağın uyumluluğundan dolayı şiirin sevgi kök değerini içerdiği gözlemlenmiştir.

Veda (s. 144) adlı şiirin temasında üzüntü, keder, aşk ve özlem etkileyici bir şekilde felsefi bir bakış açısı ile aktarılmıştır. Şair sevgilinin gözlerine, saçlarına ve dokunuşlarına vurgu yapmıştır. "Saçının en titrek teline düştü" dizesi ile sevgiliye karşı teslimiyet hissi vardır. Sevgiliye değer verme, şefkat duygusu ile yaklaşma açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Veda (s. 144) adlı şiir Orhan Seyfi Orhon'un hasta olan kızına biriktirdiği acıyı kaleme dökmek için yazılmış bir eserdir. Üzüntü ve acıyı içinde barındıran bu şiirin genelinde duygusal bir çatışma karşımıza çıkar. "Hani, ey gözyaşım akmayacaktın?" ve 'Yaktığı ateşi yakmayacaktın?' dizeleri duyguları dışa vurma konusunda frenleme arzusu içinde olduğunu gösterir. Şair yaşadığı acıya rağmen gözyaşlarını dökmeyip kontrol altında tutması gerektiğini izah eder. Tepkilerimizin yansımaları engelleyerek kendimizi denetleyebilme açısından şiirin öz denetim kök değerini içerdiği analiz edilmiştir.

Sana Derler Süphan Dağı (s. 172) adlı şiir Süphan dağına konum ve özellikleri yönünden iltifatlar yapılmıştır. Dağından, yazından ve kışından bahsedilmiştir. İncelenen araştırmaya göre bu şiirin herhangi bir kök değeri içerdiği görülmemiştir.

Başlıksız (s. 172) adlı şiir duygusal bir anlatım tarzında sergilenen örneklerden biridir. Yapılan incelemeler sonucunda ilk olarak sevgiliye hitap tarzı göze çarpmaktadır. Şair, sevgiliye duyduğu sevgi temasını onun ela gözlerinden anlatarak başlamıştır. Paylaşmış oldukları değerli zamanları ve birbirlerine duydukları hayranlığın devam ettiğini vurgulayan sözler ile sevgi kök değerini ortaya koymuşlardır. Bununla beraber

Şair, şiirde dayanma gücü gerektiren durumlar hakkında mesajlar verir. Zor zamanlarla başa çıkma işini "gönüllülükle" yapılması gerektiğine dair işaretlerde bulunur. Şiirdeki , " ben gidersem karaları bağlama", "ağlama" gibi ifadeler metin olmanın önemine vurgu yaptığından dolayı şiirin sabır kök değerini içerdiği gözlemlenmiştir. Sevgi ve sabır kök değerini içeren bu şiir karşılıklı aşkı simgeler.

İlahi (s. 173) adlı şiir Yunus Emre'nin tasavvufi yaklaşımı ile yazmış olan bir eserdir. Şair, Allah'a giden yolda gözyaşı döküp O'na layık olmayı maneviyatla ulaşma konusuna değinilmiştir. 'Daşdun yine deli gönül' dizesinde, gönlüne 'deli' niteliğini vererek Allah'a karşı hissedilen aşkın yoğun bir coşku içerisinde olduğu aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca şair Allah'a yönelme konusunda 'avare' bir konumda olduğunu duyurmaktadır. Allah'a kavuşmanın özlemini, ona giden yolda toprak olabileceğini ve O'nun kudretine hayranlık duyma açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Hayali'nin gazelleri (s. 174) adlı şiir, âlimler arasında yer alan şair: Hayali'nin Gazel 1 mısrasından alınmıştır. "Mahiler" (balıklar) ve "derya" (deniz) metaforları kullanılmıştır. Balıkların var olma sebeplerinin deniz olduğu anlatılmıştır. Fakat bu gerçeğin farkında olmadıklarının ve bu yüzden de denize hürmetten yoksun olduklarının konusu dile getirilmiştir. Yani kısaca özetle saygı, farkında olmakla başlar diyebiliriz. O yüzden bazı şeylerin değerini bilmek, kıymet vermemiz gerektiğini belirtme açısından şiirin saygı kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Başlıksız (s. 174) adlı şiir Şeyhülislam Yahya'ya aittir. Belirtilen "neler çeker bu gönül" ifadesi manevi sevgi ile ilgilidir. Tasavvufi anlayış konularına yakın ilgi gösterme ve içsel dünyada yaşanan duygusal bağlılık açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Han Duvarları (s. 174) adlı şiir sevdiğine kavuşma arzusu gözüyle hayata bakılmıştır. Sevdiği için planladığı hayallerin ardında karşısına çıkacak olan engeller için kendisini güçlü ve kudretli hissetmediğini dile getirmiştir. Umutlarla beslenen aşk aynı zamanda yetersizlik duygusu ile de bağdaşmaktadır. "Rüzgârın önüne katılmışım ben" dizesi ile yar için dış etkenlere bile teslim olduğunu gösterme açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği analiz edilmiştir.

Salkım söğüt (s.174) adlı şiir lirik havasıyla yazılmıştır. Şair şiirde anlatılmak istenilenleri sesler yoluyla taklit etmiştir. Yapılan incelemeye göre şiirin herhangi bir kök değeri içerdiği görülmemiştir.

Baharın İlk Sabahları (s. 175) adlı şiir Türk Edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Baharın gelişi ile yeniden doğuş döngüsünü konu alır. Şiir, doğaya duyulan içten sevginin naif bir mutluluk ile yansıtılmasıdır. Güneş parçası, kuş cıvıltıları veya şarkılar gibi basit şeylerle bile günlük yaşama canlılık katabileceğimiz söylenilmiştir. Hayatın basit ama derin güzelliklerine hayranlık duyup bundan keyif alma açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Bülbül Ne Yatarsın Bahar Erişti (s. 175) adlı şiir baharın gelişini ve doğanın uyanışını tema olarak incelemiştir. Şair, Bülbül (kuş) figürü ile aktarımlarda bulunmuştur. Baharın gelişiyile bülbüle yöneltilen soruyu sorar: "Bülbül, ne yatarsın? Bahar geldi!" yani hareketsizliği bırakıp canlanması gerektiğini vurgulamıştır. Yani her şeyin yenilendiği anlamını taşımıştır. Doğanın döngü selligine, güzelliğine olan hayranlığından ve bülbül ile baharı harekete geçirme ritmi açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Başlıksız (s. 175) adlı şiir tefekkür anlayışını getiren Divan Edebiyatı Şairi Nabi tarafından kaleme alınmıştır. Şair geçen zamana bağlı olarak insanın yaşadıklarını incelemiştir. İnsan ruhunun hem kışı hem de baharı yaşarken bu geçişlere nasıl tepki verdiğine dair bir bakış açısı sunmuştur. Ve bu tür bir bakış açısı, sabır değeri ile sıkı sıkıya bağlantılı olduğu öne çıkmaktadır. Hazân ve gam gerektiren bir dönemde, katlanma gücünü ifade etme açısından şiirin sabır kök değeri ile örtüştüğü gözlemlenmiştir.

Başlıksız (s. 175) adlı şiirin teması vatan sevgisidir. Vatana çok şey borçlu olduğumuz dile getirilmiştir. 'Vetenin boynuna minnet goyma gel' dizesi ile vatana minnet duymanın gereksiz olduğu anlamını taşımıştır. Bunun bir borç olmadığını, sevginin doğal bir tezahürü olduğundan bahsetmiştir. Vatana duyulan teşekkür duygusu ve minnettar olmamız gerektiğini belirtme açısından şiirin vatanseverlik kök değerini işlediği belirtilmiştir.

Bir Kez Gönül Yıktın İse (s. 176) adlı şiir halk ozanı Yunus Emre'nindir. Şiirin tamamı değil sadece son kıtası 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer almıştır. Temaya göre manevi değerlerin önemini anlatan bir öğüt verilmiştir. Son kıtaya göre yapılan değerlendirmeler sonucu herhangi bir kök değere ulaşılmamıştır.

Rindlerin Akşamı (s. 176) adlı şiir önemli sanatçılar tarafından şarkı olarak da kullanılmıştır. İnsan ömrünün hızlı yaşandığı ve zaman kavramı üzerinde durulmaktadır. Teması daha çok sonsuzluk kavramı ile yoğunlaştırılmıştır. Analiz ve değerlendirme sonucunda şiirin herhangi bir kök değeri içermediği görülmüştür.

Tutam Yâr Elinden (s.176) adlı şiir Türk halk şairi olarak bilinen Ercişli Emrah'a aittir. Şiirde, hayatın geçici olduğunu aktaran bir bakış açısı sergilenmiştir ve ayrıca vefa kavramının dünyada ne kadar önemli olduğunu anlatır. Fakat yapılan incelemeler sonucunda şiirin herhangi bir kök değeri içerdiği görülmemiştir.

Başlıksız (s. 176) adlı şiir hem türküleriyle hem de "bağlama" ya da "cura" gibi saz çalmalarıyla tanınan Âşık Kul Nuri'ye aittir. Halk arasında sevilen biri olmasının sebebi 'âşık' geleneğini yaşatmasıdır. Yapılan incelemede bu şiirin herhangi bir kök değeri içermediği görülmüştür.

Kaldırımlar (s. 177) adlı şiir 8 kıtadan oluşan ve temasında bireysel yalnızlık vardır. Şair karanlık bir sokakta kendi yalnızlığında kaybolan ve bunun sonucunda ruhsal çöküntü yaşayan karakterden bahsetmiştir. Kaldırımlar imgesini kullanarak içsel boşluk halini temsil etmiştir. Analiz sonucunda şiirin herhangi bir kök değeri içerdiği görülmemiştir.

Harbi Koçaklaması (s. 177) adlı şiir kahramanlığın önemini anlatan dizelere yer vermiştir. 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında şiirin sadece üçüncü dördlüğü ele alınmıştır. Örnek verecek olursak: Üçüncü dördlüğü'n üçüncü mısrasındaki "Boz atlar üstünde kılıç çalınır" sözleriyle İslamların düşmanlarıyla yaptıkları savaşlarda Bozatl Hızır'ın yetişerek düşmanları yendiği ve İslamlara zafer kazandırdığı İslami rivayeti işaret ettiğini ve bu savaşta da yine Bozatl Hızır'ın geleceğini söyleyerek halkın manevi yönden güçlenmesini ve cesaretlenmesini sağladığını söyler." (Aslan, 2001: 68). Buradan da anlaşılacağı üzere yiğitlik ve cesaret ile özdeşleştirilen bir savaş mücadelesi betimlenmiştir. Vatan için zafer azmini ifade etme açısından şiirin vatanseverlik kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Her Şey Yerli Yerinde (s. 177) adlı şiir insanın hayatında unutamadığı birilerine karşı duyduğu sevgiyi tasvir etmiştir. Şair, sevdiği kişiyi yüzünde bir gülümse ile gölgede rahat bir şekilde uyduğunu hayal etmiştir. Ve bu ortamı sakin bir deniz mağarası ile ilişkilendirmiştir. Zarif ve büyüleyici bir enerji gibi yansıtılan duygu yüklü bu şiirin sevgi kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Leylekler (s. 177) adlı şiirde zamanın geçişi ve sabır gibi duyguların izleri görülür. "Geceyi hasretle bekliyor zaman." dizesinde zamanın geceyi yavaş yavaş ilerleyerek bekleyişi görülmektedir ve bu da sabrın bir ifadesidir. Şair bununla beraber leyleklerin göçünden söz etmiştir. Leyleklerin, bir yerden bir yere gitme yolculuğunun sabırla hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla sebat etme açısından şiirin sabır kök değerini içerdiği analiz edilmiştir.

Başlıksız (s. 177)adlı şiir anonimdir. Şiir, sevgiliye verilen değeri ve ona duyulan sevginin sonsuzluğunu anlatır. Sevgilinin güzelliğini, bir ay kadar değerli olduğunu ifade eden bu şiirin sevgi kök değerini içerdiği görülmüştür. Şunu belirtmekte fayda vardır ki ‘ay’ aşk şiirlerinde güzellik ve zarafetin sembolü olarak anlatılan güçlü bir metafordur.

Uçurum, Su, Kırlangıç (s. 178) adlı şiir doğa unsurlarından kırlangıç sembolü ile işlenmiştir. Aşk ya da sevginin karanlık(zorlu) veya aydınlık(güzel) yanlarının olduğu dile getirilmiştir. Sevgi sevinç, çile, aşk ve keder kavramları ile ilişkilendirilmiştir. Kırlangıçların kalbe doğru uçmasını sevgi duygusunun hissetmesini gösterme açısından şiirin sevgi kök değeri ile özdeşleştirildiği gözlemlenmiştir.

Bizim Sahraların Başı (s. 179) adlı şiir sevgiliye hitaben yazılmıştır. Sevgili için her şeyi yapabileceğini, ona hayatını adadığını ve her şeyini feda edebileceğini anlatılmıştır. Ve hatta şair, sevgilisi için "yol kurbanı" olma arzusunu taşımıştır. Bu denli güçlü bir bağ oluşturma açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği analiz edilmiştir.

Söyle Sevda İçinde Türkümüzü (s. 179) adlı şiir Türk şiirinde en yaşlı çocuk olarak bilinen Fazıl Hüsnü Dağlarca’ya aittir. Şiirde, hayata dair güzellikleri takdir etme çağrısı yapılmıştır. Yaşama sevincinin değeri sorgulanmıştır. "Yaşamak bu kadar güzelken?" sorusu veya şiirin "Neden herkes güzel olmaz" kısmı bunlara birer örnektir. Hayatın her anının değerli olduğunu ve yaşam sevincinin, insan hayatındaki gücü belirginleştirmesi açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği saptanmıştır.

Su Kasidesi (s. 179) adlı şiir Fuzuli’nin toplamda naat türünde yazılmış 32 beyitinden oluşmaktadır.9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında bir tek 7. beyit ele alınmıştır ve konu olarak sevgiliye kavuşma arzusu anlatılmıştır. Şair sevgilisine olan aşkını, ölümden sonra bile canlı ve diri tutma isteğini dile getirmiştir. Bu bağlılığın ölüm ile son olmayacağını ifade ediyor. Kişi, toprak olduktan sonra bile hatırasını anmak ve silmemek gerektiği vb. iletiler açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Ela Gözlerine Kurban Olduğum (s. 179) adlı şiir temasında özlem ve aşk vardır. Sevgilisinin her detayına büyüldüğünü ve önemseddiğini belirten dizelere yer verilmiştir. Burada hayranlık ve değer verme temaları ön plana çıkıyor. Sevgilisinin ela gözleri ile cazibesini vurguladığı ve yüzüne bakmaktan hiç sıkılmadığını belirtme açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği gözlemlenmiştir.

Evlerinin Önü Kuyu (s. 179) adlı şiirde sevgiliye olan aşk betimlenerek aktarılmıştır. Örneğin "Kaşlara kara" ifadesi ile yüz hatlarının etkileyici detayları ifade edilmiştir. Bununla beraber "Zülüflerin turra turra" ifadesinde ise tekrar sevgilinin

saçlarının zarıflığı dile getirilmiştir. Dışsal güzelliğin etkileyici yanını dile getirme açısından şiirin sevgi kök değerini içerdği sonucuna varılmıştır.

Aynalardan Uzakta (s. 180) adlı şiir aşk ve paylaşma temalarına odaklanmıştır. Sevginin güzel taraflarına bakılması ve olumlu yönleri görülmesi, paylaşmanın gücü, sevdanın saf hali ve sevgiliyle geçirilen huzurlu ortamların atmosferi özetlenmiştir. Manevi paylaşımlara değer verme açısından şiirin sevgi kök değerini içerdği tespit edilmiştir.

Bahar Yeli (s. 180) adlı şiir özlenen ve sevilen baharın gelişini doğaya bağlı olarak gerçekleşen olaylardan yola çıkarak ele alınmıştır. Hem sabır hem de sevgi kök değerlerini vurgulayan dizelere değinecek olursak: Doğanın döngüsünde yer alan leyleklerin belirli bir zaman içinde kaybolup tekrar geri gelmeleri sabırla beklenen bir eylemin sonucudur. Ve vefasız sanılan turnaların geri dönmesi ise aslında sevginin ve sadakatin ortaya çıktığını anlatmıştır. Burada sevgiyle beklenen dönüşler anlamlı bir şekilde ifade edilmiştir yüzden şiirin sabır ve sevgi kök değerini içerdği analiz edilmiştir.

Fetih Marşı (s. 180) adlı şiir Türk milletinin kudretini vurgulayan bir anlam taşır. Şiir, İstanbul'un fethine dair karada ve denizde yapılan büyük çabaların kazancı olarak milli duygularını simgeler. Büyük bir zaferin coşkusu yelkenlerin dikilmesi ve kalyonların dağlardan çekilmesi örnekleri ile betimlenmiştir. Toprakları korumak için fedakârlık ruhunun yansıtılması ve yiğitlik davranışlarının ifade edilmesi açısından şiirin vatanseverlik kök değeri ile ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Fotoğraf (s. 181) adlı şiir üç kişinin (kadın-çocuk-adam) duygularını anlatan bir tasvirle başlar. Cemal Süreyya şiirin dizelerinde geçmişe olan hüznü ve özlemi anlatmıştır. Fakat yapılan incelemeler sonucunda şiirin herhangi bir kök değeri içermediği görülmüştür.

Nerdesin (s. 209) adlı şiir "koşma" nazım biçimiyle yazılmış bir eserdir. Şiirde öne çıkan temanın 'aşk' olduğu analiz edilmiştir. Öyle bir aşk ki uğruna her şeyin feda edilebileceği ve geceleri uykusunu bölen bir aşktır bu. Her şeyini ona adayıp derin bir bağlılık seviyesini anlatma açısından şiirin sevgi kök değerini içerdği gözlemlenmiştir. Ayrıca "Arıyorum yıllar var ki ben onu" dizesinde uzun süren bir arayış vardır. Bu arayışta beklemek önemli bir yer tutar yüzden bu dizede ise sabır kök değeri görülmüştür.

Üvercinka (s. 210) adlı şiir aşk ve tutkunun konusunu ele almıştır. Âşık olduğu kadına 'Üvercinka' lakabını takmıştır ve onun çiçek adları gibi güzel olduğunu anlatmıştır. Çünkü çiçekler genellikle güzellik simgesidir. Şiirde geçen ' Afrika dâhil' dizesi göze çarpmaktadır. Şair bu dizede aşk duygusunun tüm dünyada yani her yerde

güçlü ve etkili olduğunu bildirmiştir. Sevdığı kadına değer verme açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği tespit edilmiştir.

Güzelliğin on para etmez (s. 214) adlı şiir dışsal güzellikten çok içsel güzelliğin önemini vurgulamıştır. Âşık Veysel'in bu eseri, aşkın önemini belirtir. Güzelliği anlamlı kılan ona karşı duyulan ilgi ve takdirin sayesinde olduğu söylenmiştir. Yani gerçek değerlere odaklanmanın gerekliliği anlatılmıştır. Tüm bu yaklaşımların sonucunda şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Sihamı kaza (s. 261) adlı şiirin temasında eleştiri vardır. Şiirde 'üstad' olabilmenin duyguları anlatılmıştır. Böyle bir unvana sahip olabilmek için kişinin reşk(kıskanmak) ve hasetten kaçması gerektiği söylenmiştir. Bu tür olumsuzluklardan uzak durmayı başarmak açısından şiirin sabır kök değerini içerdiği görülmüştür.

Mahkeme meclisi icat olduğu (s. 261) adlı şiir genellikle aşk ve tasavvuf konularını ele alan halk şairi Seyrani'ye aittir. Bu şiirde bir atasözü ile okuyucuya gönderme yapılmıştır. Mesela: 'Balık baştan kokar bunu bilmemek'. Bu dizede herhangi yanlış bir şeyin yapılması devamında yanlışın devam edileceği ima edilmiştir. Sonradan düzeltme yolunda gidilmenin sonuçlarının zor olacağını vurgulamıştır. Bu gibi toplumsal değerlere yakın ilgi gösterme açısından şiirde sorumluluk kök değerine saptanmıştır.

Terkib-i Bend (s. 261) adlı şiirde 1859 yılında Ziya Paşa tarafından kaleme alınmış bir eserdir. Ahlaki değerlerin insanlar tarafından suiistimal edildiğine dair örnekler verilmiştir. Mesela: iyi bir mevkiye gelmek için insanların birbirlerini kötülediğini, kusurlarını ortaya çıkardığını, çekiştirdiğini ve küçük düşürdüğünden bahsedilmiştir. Şair bu davranışları eleştirmiş ve hem toplumsal hem de ahlaki değerlere uyumsuz olduğunu dile getirmiştir. Bu tür değerli erdemlerin değer kaybına uğraması açısından şiirin adalet ve dürüstlük kök değerlerini içerdiği analiz edilmiştir.

Örümcek Ağı (s. 274) adlı şiir içsel sıkıntıyı tema edinmiştir. Necip Fazıl, örümcek ağı metaforunu kullanarak insanın duygusal çöküşünü ve ıstırabını anlatmıştır. 'İnce dertlerimle işledim bir ağ' dizesi ile dertlerini dikkatli ve acele edilmeyen bir yapı ile betimlediğini dile getirmiştir. Örümcek ağının yavaş yavaş ve istikrarlı bir şekilde örülme sürecini dile getirmesi açısından şiirin sabır kök değerini içerdiği görülmüştür.

Solgun Bir Gül Dokununca (s. 275) adlı şiir Behçet Necatigil'e aittir. Şiir kaybolmuş veya değersizleşmiş şeylerin yok olduğunu anlatıyor. Yapılan incelemede şiirin herhangi bir kök değeri içermediği görülmüştür.

Akıncılar (s. 276) adlı şiir milletin mücadele sonunda elde ettiği başarılarından bahsetmiştir. 'Bin atlı' ifadesi ile yiğit olan askerleri ima etmiştir. Zaferin sonucunda elde

edilen mutluluk ‘çocuk gibi şen’ dizesi ile tamamlanmıştır. Vatan uğruna şehit olma mutluluğunu dile getirme açısından şiirin vatanseverlik kök değerini içerdiği analiz edilmiştir.

Başlıksız (s. 276) adlı şiir teması aşktır. Sevgili ile yapılan muhabbetin aşkı güçlendirdiği anlatılmıştır. Bununla beraber sevgili ile yapılan sohbetin sonunda ‘kavuşma’ kavramının gereklilik olduğu söylenmiştir. Eski Türkçe ’de kullanılan ‘imrar’ ifadesi ile hayatın güzelleşmesini gerektiren bir öneri veya teklif anlamı bulunmuştur. Hayatı derin bir aşk ile yaşanması açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği belirlenmiştir.

Sazıma (s. 289) adlı şiir Âşık Veysel’in sazına yapmış olduğu vasiyettir. Bu şiirde saz için hem kişileştirme yapılmış hem de duyguların ifadesi olarak kullanılmıştır. Şair, sazından kendisi için önemli olan sırların ifşa edilmemesini temenni ediyor. Ölümünün ardından ihanet duygusunu yaşamak istemiyor. Doğruluk taraftarı olmamız gerektiğine dair mesajlar verilmiştir. Gizliliğin ve mahremiyetin korunması açısından şiirin dürüstlük kök değerini içerdiği ortaya çıkmıştır.

Gel Çadır Kur (s. 289) adlı şiir 9.sınıf *Türk Dili ve Edebiyatı* ders kitabında yer alan son şiirdir. Şiirin her dizesi sevginin doğası üzerinde durulmuştur. Okuyucuya sevginin coşkusu, yaşam amacı, kırılganlığı ve değişkenliği aktarılmıştır. Sevgiyle hayatın mutlu geçtiğini belirtme açısından şiirin sevgi kök değerini içerdiği görülmüştür.

Yukarıda yapılan şiir analizinde de görüleceği gibi, çoğu şiirin muhakkak bir kök değer aktardığı tespit edilmiştir. Aktarılan bu kök değerler öğrencilerin sosyal hayata daha kolay uyum sağlayabilmelerini ve topluma daha faydalı olmalarına ön ayak olmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu çalışmada 9.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan şiirlerin içerdiği kök değerler ile ilişkisi tespit edilmiştir. Yapılan inceleme ve analizler sonucunda toplamda 95 şiirde, 100 kök değere ulaşılmıştır. Verilerin sonuçlar tablolara aktarılmış ve daha sonra tablolarda yer alan şiirler teker teker gerekli açıklamalarla yorumlanmıştır. Tüm şiirlerin incelenmesinden sonra elde edilen sonuçlara göre en çok ele alınan kök değerlerin ‘sevgi, vatanseverlik ve sabır’ değerleri olmuştur. Yine bu sonuçlara göre, şiirler içerisinde hiç kullanılmayan kök değerlerin ise dostluk ve yardımseverlik olduğu sonucuna varılmıştır.

Şiirlerde geçen kök değerlerle ilgili içerikler tablo 2’de yer verilmiştir. Buna göre en fazla kök değere sahip olan değerler sırasıyla sevgi(f=48), vatanseverlik(f=20), sabır(f=14) , sorumluluk(f=6), saygı(f=5) , dürüstlük(f=3), adalet(f=2), öz denetim(f=2), dostluk(f=0) ve yardımseverlik(f=0) değerleridir. Sevgi, vatanseverlik ve sabır kök değerlerine oranla daha fazla yer verilmesi, öğrencilere vatana bağlılığı, sebat etmenin önemini ve sevgi temelli niteliklerin geliştirilmesini kazandırma açısından avantajlı olduğunu söylemek mümkündür.

Yapılan doküman incelemesi, 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının şiirlerinde kök değerlerin içerip içermediğini belirlemeye yöneliktir. 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının şiirleri, kök değerlerin aktarımı açısından yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı şiirlerin ders içerisinde işlenmesi, öğrencileri kök değerlere kolaylıkla ulaştırır. Müfredat tarafından hazırlanan bu kitabın kazanımlarına göre öğrenciye en çok sevgi kök değerini benimsetilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu değere şiirlerde 48 defa yer verilmiştir. Bu durumda öğrenciler: kusurları kabul edebilmeyi, başkalarını sevebilmeyi, empati duygusu ile hareket edebilmeyi, toplum içerisinde hoşgörü ilgisini artırmayı, insanlarla olumlu bir bağ kurabilmeyi ve olumlu davranışlar sergilemeyi, nezaket sahibi olabilmeyi ve toplumsal birlik duygusunu geliştirmiş olur. Sevgi kök değerine ağırlık verilmesi, öğretim programının zengin içeriklerle donatıldığını öne sürer. Sevgi kök değerinden sonra en fazla saptanan ikinci

kök değeri ‘vatanseverlik’ değeridir. Bu değere şiirlerde 20 defa yer verilmiştir. Vatanseverlik kök değeri toprak kıymetinin bilinmesi, yurt sevgisi, düşmana karşı mücadele, millî değerlere saygılı olmak, bayrağını ve İstiklal Marşı’nı benimsemek, vatan hizmeti, askerin veya Mehmetçiğin zaferi, bağımsızlık, hürriyet, yurtseverlik vb. durumlar ekseninde aktarılmıştır. Tüm bunların inşa edilmesi öğrencide özellikle vatandaşlık görevlerini ve sorumluluklarının farkında olmasını sağlayan önemli bir etkidir. Şiirlerin kök değerlerinde son olarak en fazla vurgulanan ise sabırdır. Bu değere şiirlerde 14 defa yer verilmiştir. Bu kök değerin ise öğrenciye katkısı çok fazladır. Örneğin: öğrencinin bu kök değerle beraber emek vermenin önemini, zorluklarla mücadele edip başa çıkma gücünü, pes etmemeyi, beklemeyi, sabretmeyi ve en önemlisi birikimler sonucu(zaman) bazı şeylerin olabileceğine inanma duyguları gelişir. Tüm bu sonuçlardan yola çıkarak, 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının şiirlerinde kök değerlerin büyük ölçüde yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Elde edilen bulgulara göre, öğretim programında bulunan on kök değerin (‘Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) 8 tanesine vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu yönüyle 9.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının şiirlerinde kök değerler eğitimi bağlamında ve ayrıca çalışma kapsamında hiç ele alınmayan diğer 2 kök değere (dostluk, yardımseverlik) rağmen yeterli olduğu incelenmiştir. Çalışma kapsamında hiç ele alınmayan diğer 2 kök değerin dostluk ve yardımseverlik olduğu analiz edilmiştir.

Alan yazına bakıldığında ders kitaplarının içeriklerinde kök değerlerin incelenmesi üzerine yapılmış çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Şakiroğlu(2020) yaptığı çalışmada metinlerde kök değerlere 163 defa yer verildiği ve bunların içinde vatanseverlik, sevgi ve yardımseverlik değerlerinin en sık kullanılan değerler olduğu, adalet ve dürüstlük gibi iki önemli kök değere çok az yer verildiği tespit edilmiştir. Vatanseverlik, sevgi, adalet ve dürüstlük kök değerleriyle ilgili bulgular bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Ancak yardımseverlik kök değeri ile ilgili bulgular bu çalışmanın bulgularıyla hiç örtüşmemektedir. Güven ve Yıldırım(2019) yaptıkları akademik çalışmalarında 31 okuma metninde öğretim programındaki değerlerin yer alıp almadığı, incelenen metinlerde hangi değerlere yer verildiği ve her metinde kaç tane değere yer verildiği bağlamında inceleme yapmışlardır. İncelenen metinler içerisinde en çok sevgi değerine yer verildiği, bunu sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinin izlediği, en az yer alan değerin dürüstlük ve dostluk değerleri olduğu tespit edilmiştir. Güven ve Yıldırım’ın elde ettiği bu sonuçlar bu çalışmanın sonuçlarıyla kısmen örtüşmekte

olduğunu görüyoruz. Kılıcan'ın çalışması (2020) matematik ders kitaplarının kök değerler açısından değerlendirilmesi üzerine olmuştur. Sonuç olarak en sık yer verilen kök değerler sorumluluk (34 kez) olduğu, en az yer verilen kök değerler ise dürüstlük (2 kez) ve saygı (2 kez) olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar bu çalışmanın sonuçlarıyla kısmen örtüşmektedir.

Ağca ve Meydan (2022) yaptıkları araştırmada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının kök değerlerin öğretimi açısından incelemişlerdir. Çalışma sonunda kök değerlerin hangi sıklıklarda ele alındığını belirlemişlerdir. Ve sonuç olarak ders kitabında en fazla yer verilen değerler adalet en az yer verilen değerler ise sorumluluk olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmada elde edilen sonuçlar, bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Çetin, Mutluoğlu, Yazlık ve Erdoğan (2021) yaptıkları çalışmada matematik konulu ders kitabını kök değerler bağlamında analiz etmişlerdir. Araştırma sonunda, en çok yardımseverlik ve sorumluluk değerlerine yer verildiği, en az ise sabır, öz denetim, dürüstlük ve sevgi değerlerinin işlendiği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Son olarak Sayın, Orbay, Şam (2019) yaptığı çalışmada matematik ders kitabının matematik öğretimi programında yer alan değerler açısından incelenmesini yapmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre en çok değinilen değerler öz denetim, adalet, yardımseverlik ve sorumluluk değerleri olup en az değinilen değerler ise dostluk, dürüstlük, vatanseverlik, saygı ve sevgi değerleridir. Araştırmada elde edilen sonuçlar bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir.

Bu çalışma ve diğer çalışmalarda elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde sevgi kök değerinin en fazla yer verilen kök değer olduğu tespit edilmiştir. Dürüstlük, öz denetim, saygı gibi bazı kök değerlere az yer verildiği gözlemlenmiştir.

6.2. Öneriler

Araştırmada ulaşılan bulgular doğrultusunda ders kitabı hazırlayan kişilere şu önerilerin verilmesi uygun bulunmuştur:

- 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının şiirleri kök değerler bakımından çeşitlidir. Fakat ders kitaplarını hazırlarken öğretim programında bulunan 10 kök değerlerin hepsine vurgu yapılması gerekmektedir. Eşit derecede yer vermeleri önerilmektedir.
- 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında bazı şiirlerde herhangi bir kök değer bulunmamaktadır. Örnek verecek olursak: Pire Destanı(f=0), Tahta, Kürsü,

Çocuklar(f=0), Sana Derler Süphan Dağı(f=0) vb. Dolayısıyla, bu tür şiirler yeniden revize edilebilir veya kitaptan çıkarılabilir.

- 9.sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabının şiirlerine kök değer bağlamında daha özenli hazırlanmalıdır. İncelenen her şiirin en az bir tane bile olsa (bir şiir 3 kök değere sahipken, diğer başka bir şiirin herhangi bir kök değer içermemesi gibi) kök değer içermesi ve bu tarz çalışmaların yapılması isabetli olacaktır. Bu sayede öğrencilerin her şiirde kök değer unsurlarıyla karşılaşmasına imkân sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, K., Tan, E., ve Balcı, U. (2017). Turizm odaklı almanca ders kitaplarının ülke bilgisi bağlamında analizi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(1), 651-672.
- Ağca, C. ve Meydan, H. (2022). Yedinci sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının kök değerlerin öğretimi açısından incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 94-116.
- Akbulut, S, Üzüm, B. ve Pesen, A. (2022). İngilizce dersi öğretim programında belirtilen temel değerler çerçevesinde 5. sınıf İngilizce dersi kitaplarının incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(43), 528-565.
- Akdağ, A. ve Bozgün K. (2022). İlkokul 4. Sınıf Türkçe ders kitabındaki değerlerin incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (REFAD)*, 2(1), 47-59.
- Akkaya, A. ve Çalışkan, N.(2022). Hayat bilgisi dersi 2. sınıf konularının temel yaşam becerileri ve kök değerler açısından incelenmesi. *Tam Metin Kitabı/Conference Proceeding*.
- Akpınar Y, Ö, Yılmaz, S, Caner, B. ve Yılmaz, T. (2024). 12. Sınıf İngilizce ders kitabında yer alan kök değerlerin incelenmesi. *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1), 1-11.
- Arslan, A. ve Turan, F.(2024). 8. Sınıf Türkçe ders kitabının kök değerler açısından incelenmesi. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 15(29), 105-130.
- Aslan, R. ve Balcı, U. (2023). Lise ders müfredatında yer alan somut kültürel mirasların yeterlilik analizi. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(1), 132-146.
- Aydın, E. (2021). Yedi iklim Türkçe öğretim seti ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 185-195.
- Aydın, E. ve Sulak, S. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik metafor algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 482-500.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akdağ, A. ve Bozgün K. (2022). İlkokul 4. Sınıf Türkçe ders kitabındaki değerlerin incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2(1), 47-59.

- Arslan, A. ve Turan, F. (2024). 8.sınıf Türkçe ders kitabının kök değerler açısından incelenmesi. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 15(29), 105-130.
- Akbaba, A. S. (2001). *Örgüt sağlığı*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Abdullatif, H. B. ve Kırkkılıç, H. A. (2021). Yeşim Saygın Armutak'ın "Bataklığın Kıyısındaki Ev" adlı çocuk romanının kök değerler açısından incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 110- 128.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19), 39-45.
- Abalı, İ. (2013). Yapısal folklor kuramı bağlamında bir masal incelemesi örneği. *İdil Dergisi*, 2(10), 26-40.
- Alaylıoğlu, R. ve Oğuzkan, A. F. (1976). *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.
- Akay, İ. (2018). Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarında yer alan kök değerler. *Turkish Studies Dergisi*, 13(28), 1-30.
- Argan, M.T., Argan, M, Kurulgan, M. (2008), Kitaplara İlişkin Biçimsel Özelliklerin Okuyucu Tutumları Üzerine Etkisi. *Bilgi Dünyası Dergisi*, 9(1), 179-206.
- Aksan, D. (1993). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Şafak Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (1993). *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aslan, E. (2001). *Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri*. 3. Baskı. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Yayınları.
- Beldağ, A. (2019). Öğretim programlarında değer eğitimi. S. S. Genç ve A. Beldağ (Ed.), *Karakter ve değer eğitimi farklı bakışlar örnek etkinlikler içinde* (s. 135-144). Ankara: Pegem Akademi.
- Blankstein, K. R. and Polivy, J. (1982). *Self-Control and Self-Modification of Emotional Behavior*. MA: Springer US. Boston.
- Bedük, A. (2012). *Karşılaştırmalı İşletme-Yönetim Terimleri Sözlüğü*, (3.Basım ed.), Ankara: Nobel Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Coşkun, M. V. ve Açık, N.Ö. (2006). Fonetik laboratuvarı destekli edebiyat öğretimi. 6. *Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı*, Kıbrıs.
- Canım, R. ve Çalık, E. (2007). *Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi.

- Çekin, A.(2012). Değer Açısından İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kazanımları: Bir İçerik Analizi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 12(2), 105 -119.
- Çelikipazu, E. E. ve Aktaş, E. (2011). Meb 6, 7 Ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 6(2), 75-102.
- Çetin, İ. Mutluoğlu, A. Yazlık, D.Ö. ve Erdoğan, A. (2021). Ortaöğretim dokuzuncu sınıf matematik ders kitaplarının kök değerler çerçevesinde incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(2), 715-732.
- Çaha, Ö.(1998). “Türkiye’de Sivil Toplum Sorunları”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 1(10), 21-27.
- Çalışkan, H. ve Yıldız, M. (2008). 1998 ve 2004 programlarına göre hazırlanan ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki ünite değerlendirme sorularının analizi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 75-88.
- Çetin, N (2004). *Şiir Çözümleme Yöntemi* (4. baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. Gülendamlar, R. ve Narlı, M. (2011). *Tanzimat’tan bugüne yeni Türk edebiyatı şiir çözümlmeleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Dökme, K. ve Tunçer, B. K. (2022). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerin değerler yönünden incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(235), 2085-2106.
- Demir, N. (2019). *Değerler eğitimi açısından Necip Fazıl Kısakürek’e ait “çile” adlı eserde kök değerlerin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Durhat, G. ve Ökten, C. E. (2020). Kök değerlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki erdemler temasıyla ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 675-693.
- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2007). Değerler eğitimi: Temel tartışmalar ve yaklaşımlar. *İlköğretmen Dergisi*, 14(1), 21–29.
- Demirtaş, S. (2009). *Çocuk Yuvasında Kalan Korunmaya Muhtaç Çocukların Değer Eğitiminde Yaratıcı Dramının Etkililiği*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Dierking, L. D. , Falk, J. H. , Rennie, L. Anderson, D. ve Ellenbogen, K. (2003). Policy statement of the “informal science education” ad hoc committee. *Journal of Research in Science Teaching*, 40(2), 108-111.
- Damaş, G. (2010). *Kariyer geliştirme aracı olarak koçluk ve yönetim becerilerini geliştirmeye yönelik örnek bir koçluk uygulaması*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Durmuş, S. (2010). Matematik Eğitiminde Değerler Üzerine Bir Deneme. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(7-8), 65-79.
- Dolunay, S. K. (2010). Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1(27), 275-284.
- Daşdemir, İ. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarında Türk-kültür öğelerinin kullanımı. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(1), 215-228.
- Metin, M, ve E. Ç. (2024). *Türk Dili ve Edebiyatı 9.Sınıf*. Ankara.
- Ecerkale, N. ve Bayrak, Ö.(2018). Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 277-287.
- Eken, N. T. ve Öksüz H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Elban, M. (2011). *Ortaöğretim 11. sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. [Yüksek lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ecerkale, N. ve Bayrak, Ö.(2018). Türkçe 7.sınıf ders kitabındaki metinlerin değerler bağlamında incelenmesi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 48-54.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitim Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Erdal, K. (2019). Çocuk Oyunlarında Değerler Eğitimi, *IJHAR Uluslararası Hakemli İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 53-59.
- Flood, M. J. (2012). *Mentoring and Self-Efficacy in Female Undergraduate Business Students* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. The Ohio State University. https://etd.ohiolink.edu/acprod/odb_etd/ws/send_file/send?accession=osu1354311701&disposition=inline .
- Genç, A. (2002). İlk ve ortaöğretim okullarında yabancı dil ders kitabı seçimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 74-81.
- Genç, A. ve Ünver, Ş. (2012). Türkiye’de Geçmişten Günümüze Almanca Öğretimi İçin Yazılan Ders Kitaplarındaki Metinlerin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 37(163), 67-80.
- Gerekten, H. ve Gülmez, M. (2019). 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Atasözlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 7(4), 182-194.

- Güven, S. ve Yıldırım, N. (2019). Ortaokul Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66), 813-827.
- Gül, R. (2013). *Bir Değer Eğitimi olarak İlköğretim Döneminde Doğruluk Eğitimi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Güven, A. (2013). *Çocukta Benlik Gelişiminde Aile İçi İletişimin Rolü: İslam Dini Açısından Bir İnceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Gökalp, Z. (1997). *Türkçülüğün Esasları* (5.bs.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Konya: Palet Yayınları.
- Girmen, P. (2013). Türkçe eğitiminde atasözleri ve değer eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 117- 142.
- Gedik, H. D. (2008). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Güncel Konular. *Türkiye Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 117-134.
- Garofalo, K. M. (1988). Typographic cues as aid to learning from textbooks. *Visible Language*, 22(2), 273-297.
- Gérard, F.-M et Roegiers X. (2009). *Des manuels scolaires pour apprendre, Concevoir, évaluer, utiliser, Bruxelles: De Boeck*.
- Güneş, F. (2002). *Ders Kitaplarının İncelenmesi*, Ankara: Ocak Yayınları.
- Hazım, S. (2019) .*Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerinin değer açısından incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Halstead, J. M. and Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching About Values: a Review of Recent Research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Hoepfl, M. C. (1997). Choosing qualitative research: A primer for technology education researchers. *Journal of Technology Education*, 9(1), 47-63.
- Işık, H. (2010). Öğretmen adaylarının dürüst olmayan davranışlarla ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(20), 81-97.
- İbrahimoğlu, N. (2013). Biçimsel Olmayan Mentorluk Yoluyla Öz-Etkinliğin Artırılması, *Sosyoekonomi*, 19(19), 141-155.
- İşcan, A. ve Şimşek, Y. (2012). Üniversite öğrencilerinin İstiklâl Marşı algısı. *The Journal of International Social Research*, 5(20), 348-360.

- Kav, A. ve Kav, C. (2023). Kök değerler açısından Açık Öğretim Ortaokulu Türkçe ders kitaplarının incelenmesi. *Rumeli’de Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(35), 232-249.
- Kılcan, T (2020). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulları Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerlerin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 248-266.
- Koçak, M. (2014). Toko-Demo Adlı Almanca Ders Kitabında Ülke Bilgisi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 29-41.
- Köksal, K. Yaylacı, Z. Yel, Ü. Erbaş, S. ve Kılcan, B. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 74-87.
- Köse, E. Ö. ve Gül, Ş. (2020). Ortaöğretim 9. Ve 10. Sınıf Biyoloji Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(6), 35-45.
- Kapkın, Betül, Çalışkan Zekeriya, Sağlam Mehmet. (2018). Türkiye’de 1999-2017 Yılları Arasında Değerler Eğitimi Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 185-209.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kuşdil, E. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 56-76.
- Kılcan, B. (2016). Ignác Kúnos’un Kırk Dört Türk Peri Masalı adlı eserinin değerler açısından incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 5(3), 144-156.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikâyeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(198), 97-109.
- Kocadaş, B. (2016). Medya-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, (Ed. Mustafa Talas- S. Bildirici), Fırsat Ve Tehditleriyle Küreselleşme Olgusu, Edge-Elhan Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kocadaş, B. (2016). Toplum, Toplumsal Yapı Ve Kurumlar, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Karagöz, B. (2013). *İlköğretim Öğrencilerine Değerlerin Okul Şarkıları Yoluyla Kazandırılması*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi* (Muğla ili örneği). [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Üniversitesi.
- Kılınç, A. ve Kartal, Y. (2019). Coğrafya derslerinde çevre bilincinin kazandırılmasına yönelik değer eğitimi yaklaşımları. *Coğrafya Eğitim Dergisi*, 22(4), 112-130.

- Karakaya, F. Yılmaz, M. Çimen, O. ve Adıgüzel, M. (2020). Identifying and correcting pre-service teachers' misconceptions about the alternation of generations. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(4), 1047-1063.
- Kızılcıaoğlu, A. (2003). Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 1(8), 19-33.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2002). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kolcu, A. İ (2007). *Modern Türk Şiiri 1-Şiir Tahlilleri*, Konya: Salkımsöğüt Yayınları.
- Le Petit, R. (2022). *Dictionnaire actuel de l'éducation*. le Petit Robert.
- Meb (2010). MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2010/53 Sayılı Genelge).
- Metin, F. ve Balcı, U. (2019). Turizm Lisans Öğrencilerine Yönelik Hazırlanan Yabancı Dil İngilizce Ders Kitaplarının Hedef Kitle Açısından Uygunluk Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(47), 57-76.
- Mutlu, H. H. ve Dinç, S. (2019). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Yer Alan Temalardaki Metinlerin Kök Değerlerle İlişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1048-1062.
- Miçooğulları, M. (2021). 8. sınıf Türkçe ders kitabında (2019) yansıtılan kök değerler. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi (UTÖAD)*, 1(2), 104-127.
- MEB. (2005). Ortaöğretim (9, 10, 11, 12. sınıflar) *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2006). İlköğretim (4, 5, 6, 7, 8. sınıflar) *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB.(2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı* (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2021). Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Nathanson, S. (1993). *Patriotism, morality and peace*. USA: Rowman ve Littlefield Publishers.
- Nazıroğlu, B. ve Göksu, M. Z. (2018). İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Gözüyle Vatanseverlik Değeri. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(13), 211-230.
- Okçu, D. (2020). *Karakter ve değerler eğitimi*. Ekin Yayınları.

- Oğuz E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitime ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Ömeroğlu, A. F. (2024). Kök Değerler Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerin İncelenmesi. *Rumeli'de Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(14), 107-127.
- Özdemir, E. (2023). Fen bilimleri ders kitaplarının içerdiği kök değerler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(56), 504-528.
- Öztürk, F. (1998). *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*. Ankara: Bağırhan Yayınevin.
- Önal, M. (2011). İstiklâl Marşı. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 1(133), 102-124.
- Pekmezci, M. G. (2004). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim ve Yönetici Profili, I*. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Kocaeli.
- Richaudeau, F. (1979). *Conception et Production des Manuels Scolaires Guides Pratique*. UNESCO.
- Sayın, V. Orbay, K. ve Şam, E. A. (2019). 5. sınıf matematik ders kitabının değerlerimiz açısından incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 161-171.
- Sprecher, S. and Fehr, B. (2005). Compassionate love for close others and humanity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(5), 629–651.
- Sridhar, Y. N. (2001). *Value development national council for teacher education (NCTE)*. [Konferans Sunumu]. Two Four-Day Residential Courses in Value Orientation in Teacher Education, New Delhi, (pp. 18-21-26-29).
- Sağır, T. (2002). *Cumhuriyet'ten günümüze okul şarkıları üzerine bir inceleme*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Stedje, L. B. (2010). Nuts and bolts of character education. <https://characterfirsteducation.com/wpcontent/uploads/2020/04/CharacterEducationReport.pdf>.
- Seguin, R. (1989). *The elaboration of school text books methodological guide*. Paris: UNESCO.
- Salihoğlu, H. (1994). Edebiyat mı kültür mü? Yabancı dilde edebiyat öğretiminde üzerine düşünceler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 21-30.
- Şakiroğlu, Y.(2020). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Değer Aktarımı Bağlamında İncelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*. 5(1), 145-161.
- Şişman, M. (1994), *Örgüt kültürü*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf ders kitaplarındaki metinlerin iletlediği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-779.
- Şen, Ü. (2007). *Milli eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Şimşek, Ş. (2015). Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değerler eğitimi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 79-104.
- Tarakçı, R. ve Kalenderoğlu, İ. (2022). Kök değerler açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinler. *International Journal of Education and New Approaches*, 5(1), 139-157.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDEDÖP. (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yay.
- TDK. (2020). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turfe, T. A. (1996). *Patience in Islam: Sabr*(1st used), New York: Tahrike Tarsile Qur'an Inc. Elmhurst.
- Tarhan, N. (2006). *Makul çözüm aile içi iletişim rehberi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tokmak, A. ve Aktaş, V. (2022). Değerler eğitimi üzerine ders kitabı görsellerinin incelenmesi: sosyal bilgiler dersi 5. sınıf örneği. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 70-90.
- Toprak, T. (1993). *İlkokul ders kitaplarının öğretim programlarına uygunluğunun Değerlendirilmesi (Adana ilinde bir araştırma)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ulu Kalın, Ö. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) Ve 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Ulusoy, K. ve Aslan, A. (2019). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”.R. Turan ve K. Ulusoy. (Ed.). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. (3. Basım). *Ankara Pegem Akademi Yayıncılık*, 1-16.
- Ünal, S. ve Benzer, A. İ. (2024). Değerler Açısından Ders Kitaplarının İncelenmesi: Ortaokul 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitapları Örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(41), 1549-1574.
- Yurtsan, A. (1996). Medyada Görsellik Ve Etkileşim Çağı. *Yeni Türkiye Dergisi*, 1(11), 85-89.

- Yıldırım, T. (2017). Yeni Ortaöğretim Tarih Ders Programları Ve 9. Sınıf Tarih Ders Kitabında Değerler Eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 12(33), 557-572.
- Yılmaz, E. ve Kıran, D. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 12(1), 29-45.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. https://opendocs.ids.ac.uk/articles/report/Learning_about_Qualitative_Document_Analysis/26442637.